Q. D. B. V.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS
DE

SALIVATIONE MERCURIALI,

Qvam
GRATIOSISS. FACULTATIS MEDICÆ
CONSENSU ET AUTORITATE
Sub PRÆSIDIO

DN. BERNHARDI ALBINI,

PH. & MED. DOCT. hujusq; PROFESSORIS
PUBL. ORDINARII, FAC. MED. h. t.
PRO-DECANI,
PATRONI, PRÆCEPTORIS & PROMOTORIS SUI
ætatem colendi,

PRO LICENTIA,

Summos in Arte Medica Honores
& Privilegia ritè obtinendi ,
Ad diem IX. Decembr. An. M DC LXXXIX.
IN AUDITORIO MAJORI
Publico Examini submittet
horis ante & pomeridianis

GEORGIUS CONRADUS de HORN,

BRUNSVICENSIS.

Francofurti ad Oderam,
Imprimebat CHRISTOPHORUS ZEITLERUS.

Q. D. B. V.

PROOEMIUM.

T vitæ, bonæqve valetudinis, & morborum, imò mortis tandem ipſius principia ac cauſas ob minima multigeneris corpuſcula, quæ ſinu ſuo fovet, purpurea nobis largitur Maſſa ſangvinea. Diverſisſimæ enim partes hanc conſtituentes cum reperiantur, illas multiplici ac variante inter ſe modo commixtas planè etiam differentes in corpore noſtro edere effectus oportet; Et qvoties tàm ſingulæ illius guttæ, quàm totalis maſſa de omnibus æqvaliter participant particulis, easqve ope ætheris illius ſubtilisſimi ſibique, ſuisq; poris ac interſtitiis proportionati, mutuo nexu intimè unitas continent, motu tunc gaudent uniformi ac conſveto, & ſecundâ nobis, ratione ſangvinis, valetudine frui conceſſum eſt. Immutatis verò vel exiguis in illa miſcella, vel motu tùm inteſtino, tùm progresſivo, reqviſitis circumſtantiis, hoc vel illo ſtatim torqvemur malo, ac myriades accedunt malorum, imò tota ſæpe corruit Oeconomia corporis. O-

mnes enim omnium guttularum particulæ determinatas, ſibiqve proprias figuras habent, cum neq; acida, neq; alcalia ore aſſumpta coccyneo illarum colori quicqvam detrahant, vel immutent. Ne etiam progresſivo motui qvid obſit, maxima opus eſt fluiditate, ut vel minutisſimos partium mæandros, muſculorumqve tubulos indeſinenter ſubire ac perreptare qveat. Cujus intuitu majorem ſanguinis portionem conſtituere invenimus aqvam, cum reliquæ omnes cujuscunque generis particulæ huic involutæ deprehendantur, & ejus auxilio per totum circulentur corpus. Hæc igitur aqva quoties craſin, ſeu proportionem debitam, defectu ſuo ſuſtulit, aut de volatilioribus ingredientium partibus multùm vel per diaphoreſin, vel diureſin projecit, aut accedente viſciditate viſcoſior facta de juſta volatilium qvantitate non amplius participat, tardiorem ſtatim continuat, qvàm antea, motum, multarumque hic, vel illic in tubulis partium oriundarum obſtructionum autor exiſtit. In has deinde, qui ſubſeqvuntur & reliqui humores ſimiliter impingunt, curſuiqve ſuo nocivos inveniunt obices ac ſubſiſtendo aliqvalem, imò ſatis magnum quandoq; attollunt tumorem. Hiſce tumoribus alia vel abundantia, vel non benè reliqvis commiſta ſi ſuperaccedant ſalia, activitatem cauſarum adaugent, ac tenaciori huic lymphæ obſtruenti ſeſe jungentia

gentia propter moram longiorem magis ſenſibi-lem in partibus exercent tyrannidem, imò illas, in qvibus hærent, fibras diſtendendo, vel dilacerando triſtisſimam dolorum inferunt ſenſationem. Quibus adauctis magna interdum animi deliqvia, & major noxiorum humorum affluxus oriuntur. Ac pro diverſitate plurium, pauciorumve obſtructionum, reliquarumve in conjunctione particularum inter ſe variantium circumſtantiarum, novas ac plures inducunt ſymptomatum ſyndromes, eò periculoſiores, qvò nobiliorem occupaverint partem. Diutius ſi qvieta ſubſiſtant hæc ſalia, avolantibus iis, qvibus antea adhuc contemperabantur, particulis, à priori deflectunt indole, noxiam magis induunt naturam, ac à ſtatu mitiori in ſummè acria ac corroſiva mutantur inſtrumenta. Quibus tot ferè alterationes ſangvini noſtro ac corpori præcipuè continenti inducunt moleſtisſimas, quot fermè diverſi ægrotos affligunt morbi. Evidentisſimum ejus colligimus indicium ex innumeris illis corroſionum ſpeciebus, ſi intueamur membra ab iisdem exulcerata, cancroſa, gangrænoſa, ſphacelata, ac carie exeſam ſolidam duriorum osſium compagem. Aliter interdum, ac determinatè magis configurata eadem, in poris quæ quieſcunt, ſalia, fermentorum aſſumunt virtutes, ac tanta inſuper agilitate & ſpeciali ſubtilitate gaudent, ut etiam reliqvos præterlaben-

tes humores odore qvasi inficiant suo ac in sibi similem pervertant naturam, qvod plurima contestantur nobis incommoda, imò omnes febrium species, intermittentium ac morborum periodicorum paroxysmi notum faciunt, & lues insuper venerea, suo pauco miasmate totum sangvinem, imò alios inficiens, & plures per contagium se propagantes morbi ob oculos ponunt. Et cum salium multa sint genera, ab acido quidem, si illud reqvisitum ingredientium sustulerit æqvilibrium qvasi ac superabundat, justa ac legitima statim sangvinis sufflaminatur fermentatio, dum nimirùm omnes incrassare humores cursumq; eorum impedire solet. Quantum præthereà chylificationi injiciat impedimentum, vel scorbutici loqvuntur: In totum enim penè destruit liqvorem gastricum, alimenta necessariò fermentantem, qui nisi accuratè omnia debitè digerat in ventriculo, non facilè reparabilem in reliquis visceribus sanguini infert labem. Austeritati se conjungens idem acidum plurimarũ constipationum ac obstructionum fomes est, scirrhos generat, alvi diminuit fluxum, mensium ac hæmorrhoïdum lunare tributum magis vel minus supprimit; Et ipsi hypochondriaci facilè illius furorem ac effectus continuis suis innuunt querelis. Immiscetur sæpius terrestreitati, ac alia procreat mala, in melancholicis sese manifestantia. Poros si tantùm

occlu-

occludit absque aliis connexum particulis inflammationes ac eryſipelata affert ſatis periculoſa. Sed omnia illa recenſere incommoda, nec inſtitutum fert, nec temporis ratio permittit, id ſaltèm innuere volui, tot radicatis morbis non, niſi generoſisſimis remediis, nos mederi poſſe; Inter quæ cum palmam ferè Salivatio Mercurialis obtineat, pro themate Inaugurali illam ſelegi. Non quod credam me illi enodandæ parem fore, ſed quod mihi perſvadeam, etiam in magnis voluiſſe ſat eſſe. Non enim, ſi à tramite aberravero, id vitio mihi verſum iri confido, cum verſipellis Mercurius Eruditisſimos Viros deludendo delaſſaverit, eosque incertiores multò, cùm receſſerunt, reliqverit. Vanus proinde forem, ſi mihi meliora fata promitterem, cum tamen & quandoque olitor opportuna loqvatur, quid ego ſentiam, aliorum judicio exponere decrevi, enixè rogans, ut hunc qualemcunque conatum Benevolus Lector æqui bonique conſulere velit.

THESIS I.

PLeraque horum, quæ longa ſerie enumeravimus mala, ſatis crudeliter per totum graſſantur corpus, & aliis ſimul acceſſoriis, ingraveſcentibusq; concomitata ſymptomatum furiis, in tantam aſcendunt aliquando furoris ἀκμήν, ut facili negotio ægrotantium vitæ truculentum ponere terminum valeant, nî ſufficienti ſtatim generoſorum remediorum exhibitione tot pesſimis obviam veniamus inſidiis. Magnis autem morbis magna debentur auxilia, quæ atrocitati illorum reſiſtentia omnimodè &

dè & totaliter eorum collidant, atque radicitus enervent nocendi vires. Morbis verò, qui magnas egere radices, totam medicamentorum classem vix efficacius opponere remedium Salivatione Mercuriali, in republica medica tritum ferè est. Hæc quippe (Mercurialia intellige) per omnes corporis feruntur latebras, obstructiones solvunt pertinacissimas, semina morborum seroso involuta latice ad oris, fauciumque præcipuè, deducunt glandulas & buccas copiosâ irrigant salivâ. Salivationis verò triplex esse solet acceptio: Alia nempe est *Symptomatica*, quæ aliis superveniens morbis illorum augere solet exorbitantias, ita, ut in pejorem deveniant statum ægri, dum præter erosionem adjunctam glandularum salivalium magnâ insimul prostratione virium dejiciuntur miseri. *Critica* secundo ponitur loco, quæ aliorum quandoq; morborum comes accedit, & fermenta tam chronicorum quàm acutorum peregrina, virtute naturalis in sanguine ætheris subacta, per excretoria salivæ organa majori, quàm alia in parte, projicit effluvio, ut sublatâ hoc modo causâ cesset quoq; malum; Quod si totaliter equidem non statim fuerit ope illius eradicatum, symptomata tamen, insigniter quæ antea sæviebant, non parùm de solito remittunt furore, ut recuperatis deinde successivè viribus ab atrocia morbi liberentur ægri, sanique evadant. Quam salutarem observarunt in fœmina phthisica *M. A. N. C. in Dec. 2. Ann. 1. obs. 122.* Atque in aurium tinnitu in viro literato ab usu Acidularum Egranarum *Dec. 2. An. 3. obs. 173.* Tertia tandem species *Medica* vocatur salivatio, quæ à prudenti Medico in multis ceu necessarium adhibetur auxilium, & usurpatis certis quibusdam remediis ex proæresi quidem excitatur, ut peccans materia morbosa sero innatans ad eandem salivalium deducatur regionem, forasque tali excludatur modo. Masticatoriis & apophlegmatisantibus quidam hanc tentant medelam, fluxum dum

in vi

in vicinis ori tantùm procreant partibus: Quoniam verò hoc in casu illi solummodò ab obstructionibus liberi evadunt tubuli, qui circa ambitum oris fauciumque internum iis antea erant obnoxii, neque per totum feruntur corporis ambitum, *Particularis* saltèm audit *Salivatio*. Qualis ex spiritu apoplectico forti naribus admoto suborta unicè profuit in catarrho narium molesto, ex olfactu rosarum recentium oriente. *M. A. N. C. Dec. 2, An. 5. obs. 22.* Ultima verò, quam jam intelligo, illa est evacuatio, qua mercurialia medicamenta totum corpus perreptantia copiosum salivæ proventum excitant, salia maximoperè infringunt, obstructionesque tollendo nocentem illam ex omnibus & minimis quoq; latibulis cum salivoso latice educunt materiam, & hæc *Universalis* est. Quam ritè ut explicare, utilitatesq; exinde propullulantes pro tenuitate mea considerare possim, in salivæ prius originem & naturam, quasve vehat particulas inqvirere conducet, ut eò melius illorum effectus operandiq; modus, & quinam hac methodo curentur morbi, innotescat.

II.

Simulac igitur tota purpurei cruoris massa indesinenter lege circulationis, nunqvam, nisi cum ipsa vita, interruptæ, per omnes undiqve corporis transit partes, ubiqve penè, vel in qvamplurimis, singulares de se pro differentia organi secernentis discrepantes projicit humores. In ventriculo liqvorem gastricum; in hepate bilem; in pancreate succum ideò pancreaticum dictum; in renibus urinam; in cerebro spiritus animales; in auribus cerumen; naribus mucum; oculis lachrymas; vesicis seminalibus semen &c. ut potiores tantum enumerum secretiones, continuò segregat ac deponit. Eâdem qvoqve ratione arterias undiqve dispersas perreptans sangvis, subit etiam illas ad interiores pharyngis, laryngis, buccarum, & qvotqvot circum-

circumcirca reperiuntur glandularum mæandros perducentes vias. Ubi pro varia tubulorum, qvos transire cogitur, amplitudine varios qvoqve & aliqvatenus inter se alienos, seu diversos secernit liqvores, salivam constituentes. Ut eò melius autem illius intelligamus ortum, aliqvalem harum partium descriptionem præmittere necessum est. Ex cordis itaqve sinistro ventriculo elapsus coccineus ille vitæ thesaurus truncum arteriæ aortæ ingreditur ascendentem, usqve dum per ejusdem ramum carotidis externum ad glandulas intrà maxillam inferiorem reperiundas deferatur, qvæ crassæ atqve rotundæ, in progressu qvasi discontinuatæ, inter maxillam & lingvæ musculos ad mentum usqve protenduntur, & præter carotidum, jugularium, nervorumqve insignes ramos in proprium vas, qvod è minoribus subinde ramulis in alveum extenditur, intra gingivas utrinqve terminatur, & ductus, ab effectu, salivalis, ab inventore, Warthonianus dicitur. *Th. Warthonus Adenograph. Cap. 21.* Ad lingvæ latera utrinqve alia oculos incurrit glandula conglomerata, sublingualis appellata, oblonga paululum, ductuiqve huic priori lateraliter vicina, adeò, ut per multum tempus una eademqve cum maxillaribus fuerit habita, cum revera tamen membrana investiente ab invicem distingvantur. Ex hujus etiam minoribus, qvibus constat, glandulis pari, ut antea, modo subtiles emissi surculi pedetentim in proprium terminantur truncum excretorium, qvi recto ductu illum Warthonianum comitatur, & sub iisdem, uti ille, papillis intra gingivas, in extremitate maxillæ inferioris, suos emittit rivulos. Hic à primo suo inventore, Casp. Bartholino, Bartholinianus vocatur. *Casp. Bartholin. Thom. fil. de ductu salivali hactenus non descripto pag. 12.* Et ambo hi canales simul sumti vasa salivalia inferiora audiunt, loco hoc distincta à superioribus. Qvæ in fovea pone aures sita est parotis

rotis conglomerata, jugularium, carotidumqve exteriorum externis ramis irrigua, & magnis ac copiosis nervis prædita, e conglomeratarum numero est, qvarum singularum rivuli in unum alveum confluentes tandem communi ductu prope dentes molares in os hiat. *Nic, Stenonis Observ. Anatom. §. 14.* Qvæ intrà oculorum orbitam inter musculum oculum abducentem & ossis jugalis partem supremam sita est glandula surculos suos in unum cogit ductum, qvi rectà propè os maxillare deorsum tendens propè molarem dentem secundum, si à posterioribus & superioribus numeraveris, in os se exonerat, atqve ita tribus vasis salivalibus qvartum superaddit. *Anton. Nuck de Ductu Salivali novo. cap. 1.* Si præterea addidero, glandulas stomaticas sine numero reperiri; qvæ enim in buccis sunt, totam illarum regionem occupant, sursum deorsumqve oris cavitatem ambiunt, à qvibus oriundi ductus non uno modo procedunt. Linguæ latera sublinguales occupant, qvarum excretoria vasa sibi invicem parallela exilibus rivulis, ostiis vix conspicuis, per tunicam, digiti ferè à dentibus distantia, hiant. Tota palati caro conglomerata glandula tonsillis continuata est, qvarum innumeri exiles ductus membranam cribri instar pertundunt, ex qvibus omnibus mucum facile expresseris.

III.

Unanimis ferè Anatomicorum consensus est, glandulas in genere nihil aliud esse, qvàm continuatos tùm vasculorum tùm nervorum variè inter se contortos canaliculos, qvi multipliciter ac diversimodè ita conglomerantur in cincinnos & peculiaria constituunt à reliqvis distincta corpora, vasis suis excretoriis dicata. Has igitur alluens sanguis poros ibi invenit cæteris constantiores ac solidiores, ratione figuræ planè ab aliis differentes. Hos subire non

potis eſt, niſi à presſione ſubſeqventis partim liqvoris quoad minima discontinuetur, partim à ſpirituum animalium vigore ac velocitate ſubtiliſetur, atque magis liquidus fiat, ut pro modulo recipientium vaſculorum melius tranſire posſit. Hæc enim ratio videtur eſſe, qvare pluribus numero nervorum ſurculis circumſeptæ ſint glandulæ, quàm vel ad motum, vel ſenſationem impendere opus habeant. In glandularum verò interſtitiis à conjunctione vaſculorum relictis certus ſimul rotare videtur ætheris ſubtilisſimi, omnia moventis, vortex, cujus ope ſanguini affluenti alius omninò inducitur motus, ut variè quidem, placidè tamen, agitatus appropriatas ex ſuo gremio tùm porulis & ductibus glandularum, tùm ſimilem quoq; ætherem vehentes particulas demittat, alias verò minus congruas excludat venisque remandet: Non enim quælibet particulæ qvoslibet poros ſubire posſunt. His ita poſitis perquàm facile videmus, ſangvinem ad tot diverſas glandulas derivatum ubiq; invenire poros, quoad minima etiam, ratione ſoliditatis & magnitudinis, vel figuræ inter ſe differentes; & in ſpecialem præterea ætheris ſubtilisſimi, ob eandem cauſam variantis, vorticem impingentem alio ſemper affici modo. Unde non poteſt non, quin in ſingulis etiam recenſitis vaſorum ſalivalium glandulis ſingulares quoque, ac inter ſe planè quoad omnia non convenientes particulas ſecernat. Alius enim erit liqvor ex glandulis maxillaribus internis eructatus; alius ex ſublingvalibus; itidem ex parotidibus alius; ac è nova circa canthum oculi externum ſita glandula exſtillans humidum variat. &c. Variati licet ac diverſi hi ſint humores, in oris cavitatem omnes tamen ſimul in unum confluendo alium ac novum prorſus conſtituunt liqvorem, ſalivæ titulo inſignitum, de omnibus omnium particularum generibus participantem. Omnibus omnium

um particularum generibus dico, quod ab infinitis istis & diversissimis glandulis omninò expectandum, in qvarum anfractibus majorem nactus superficiem, dum in angulos impingit, modò retroagitur, aliæqve ejus particulæ dum se pororum figuræ accommodant, aliæ cum illorum figura conveniunt, aliæ ob rigiditatem vi sibi viam parant, &c. elabuntur, & in singulis glandulis peculiarem humorem, donec, omnibus confusis salivam, producant. Qvi à posteriori hæc confirmata ac variis experimentis comprobata videre velit, ille, cum hic ex professo id non agamus, adeat *Ant. Nuck de Saliva Capite 2.* & *Ant. de Heide Obs. Med. 88.*

IV.

Ut hujus itaque, de qua sermo fuit, uberrimæ protrusionis sive salivationis mercurialis indolem felicius detegam, in hoc naturæ monstrum, ut audit *D. G. Fontano, de Medic. Antihermet. Sect. 3. cap* 7. paulò penitius inquiram oportet, si in antecessum monuero, per mercuriũ hic non intelligi Paracelsistarum principium, sive liquorẽ acidum, permeabilem, penetrabilem, æthereum ac purissimum, à quo sit omnis nutricatio, sensus, motus, vires, colores, senectutisq; præproperæ retardatio, cum ipsis fatentibus hic ex mistis corporibus beneficio chymiæ erui nequeat, sed à mercurio minerali differat essentiâ, proprietatibus & actionibus. *J. Beguin. Tyrocin. Chym. lib. 1. cap. 1.* Nec etiam mercurium Philosophorum, quem menstrui philosophici & lapidis philosophorum materiam esse perhibent Adepti; qui solvat argentum & aurum, nec separetur ab illis in æternum, sicut aqua mixta aquæ; qui habeat in se sulphur incombustibile, fixum, bonum, albissimum & rubeum; sit calidus & humidus; corpora dealbet ad crystallinam serenitatem. *Vide novum Lumen Chymicum de Sulphure.* Cum lunam Philosophorum, sive eorum mercurium, qui mercurium vulgarem

dixerit, aut sciens fallat, aut ipse fallatur. *Vid. Arcanum Hermeticæ Philosophiæ opus* §. 44. *in Bibliotheca Chemica contracta Nath. Albinei.* Nec denique illum corporum, resuscitatum & metallicum dictum. Non quod hic illam controversiam meam faciam, num ex perfectis & semimetallis talis elaborari possit, numq; ille sit novum artis productum, an verò pars constituens & componens concretum? De eo enim Alchymistæ cum hactenus inter se non conveniant, nec tanta copia parabilis sit, ejusque usum pretii valor non concedat, nec hactenus tot de eo prostent experimenta, imò sint, qui illum salivationem inducere negent. *M. Ettmullerus Chim. Ration. lib. 1. Sect. 4. cap. 1.* Eo misso, intelligimus corpus minerale, mobile, fluidum, ponderosum, quod ab invicem separatum in innumeros tenuissimos globulos dividitur, qui promptè rursus coeunt, coloris ex cæsio-albicantis, quod mercurii vulgi, seu argenti vivi ordinariò, nomine venit.

V.

Mineralis iste liquor & aqua manus non madefaciens in fodinis reperiundus, vel virgineus, vel planus est. Virgineus eo nomine superbit, qui vim ignis non sensit, sed purusputus in fodinis reperitur, vel destillat in fodina guttatim & nonnunquam copiosè satis profluit; vel qui sine magno labore solâ dilutione è terrâ eluitur. *Acta Anglicana anno 1665. mens. April. an. 1669. mens. Decemb.* Dieses aber hat man auch offt erfahren / daß das Qveckſilber in denen Silberzechen gebrochen / oder gediegen / lauter aus etlichen Stuffen / wenn man darauff geſchlagen / getropffelt. Item: Man findet gediegen Qveckſilber / nicht allein gantz und gar an Geſtalt und Farbe / wie ein roth gülden Ertz / ſondern auch bisweilen wie das Leberfarbene Silber-Ertz. *Petrus Albinus* Meißniſche Berg-Chronick *c. 16.* Plura de his vide in *Modeſtin* Fachſen Probierbüchl. *pag.* 141.

Planus ille est, qui ab igne impulsus prodit è sua minera, quæ mineræ multùm variant. Minium & schistus hujus metalli matres nominantur, quandoq; in lapide scissili cinereo bractearum more, quandoque in lapide metallico candidissimum latitat. *Olaus Wormius in Musæo lib. 1. s. 3. cap. 8.* Modum separationis lege sis apud G. E. Lohneyß im Bericht vom Bergwerck *part. 7. aut L.* Erckers *Aula subterranea lib. 4. Georg. Agricolam L. 9. Olai Borrichii* Metallische Probier-Kunst *§. 48.* & passim apud Metallurgos.

VI.

Antiqvissimis Arabum in cutaneis affectibus hydrargyrum in usu felicissimo successu fuisse cum adverteret Carpus, chirurgus, primus eo in lue venerea eradicanda usus esse perhibetur. *Dan. Sennertus Prax. Tom. 3. lib. 6. part. 4. c. 21.* Cumque copiosæ salivæ profluxu cura absolveretur, qua vi id præstaret, quæsitum est. Suas fecére alii veterum, recentiorum alii opiniones, ut prodigiosam naturam hujus enodarent: Secus enim si facerent, se potius naturæ historiam quam scientiam consignaturos esse, facile videbant. Non infimi subsellii autoribus frigidum esse hydrargyrum perplacebat: 1. Quod docente Aristotele ex vapore fiat aqueo, aqua autem sit summè frigida. 2. Qvod tactu frigidissimum deprehendatur, & calefactum subitò refrigescat. 3. Quod mercurius omnium metallorum, exceptô aurô, sit ponderosissimus, cujus gravitatis nulla alia causa, quàm frigus esse possit, eâ ratione, quâ à calore oritur levitas. 4. Omnes ab eo producti effectus sint frigidissimi, paralyses nempe, apoplexiæ, lethargi, asthmata, catarrhi suffocativi, &c. 5. Ab argento vivo corpori illata nocumenta potissimùm calidis curentur, nempe discutientibus & sudorem moventibus; remedia verò morbo contraria esse debere. 6. Quod affinis valdè sit plumbo, ita ut occulto quodam

naturæ ſenſu ad invicem ferantur, & mutuô quaſi conſortiô gaudere videantur; Imò mercurius vivus per ſe aliàs mobilis valdè & fluidus in perfectum plumbum, hocq; viciſſim in verum vivum ac currentem mercurium transmutari poſſit. Cum verò plumbum vel exterius corpori admotum, vel intus datum inſigniter refrigeret, argentum etiam vivum propter illam, quæ intercedit, naturæ familiaritatem, ſimili præditum eſſe facultate. 7. Avicennas etiam in ſimiæ ab hauſto mercurio mortuæ corpore ſanguinem; Petrus Aponenſis in corpore pharmacopœi, à ſimili cauſa denati, eundem circa cor invenerint coagulatum, ab exceſſu frigoris mortuos. Cui placito Avicennas, Averrhoës, Ariſtoteles, Albertus magnus, Palmarius, Rhaſes, Fallopius, Foreſtus, Pareus, Matthiolus, Fernelius, Libavius, & neſcio qui non alii, favent. Si non plures, certè non pauciores ſunt, qui hydrargyrum calidum eſſe contendunt. 1. Quia mercurius multùm aereæ ſubſtantiæ habet admixtum, teſte *Ariſtotele lib. 4. Meteor. cap. 8.* Cum autem aer calidus ſit, & prædominium præ cæteris elementis ejus in mercurio vigeat, & illum neceſſariò calidum eſſe. 2. Mobilitas mercurii calorem arguit; quemadmodum enim frigus omnibus torporem affert, ita viciſſim caliditas corporibus agilitatem impertitur. 3. Quia ſolidiſſima & duriſſima corpora deſtruit; corroſio verò omnis à caliditate dependet. 4. Non ſolùm pituitam in corpore noſtro attenuat, colliquefacit, copiosè per ſputum educit, ſed & quoſcunq; tumores duros emollit, diſcutit, reſolvit. 5. Quia omnia ex eo præparata pharmaca, nempe mercurius ſublimatus, mercurius præcipitatus, turpethum minerale, ſpiritus mercurii, mercurius vitæ, mercurius dulcis, mercurius diaphoreticus, calidiſſima cenſentur, cum vel violenter corpus turbent, exagitent, & à ſaburra noxiorum humorum liberent, vel poten-

ter sudorem moveant & per insensibilem transpirationem serosas superfluitates educant. Ita sentientibus Galeno, Rhase, Fallopio, Cæsalpino, Vido Vidio, Paracelso, Basilio Valentino, &c. Matthias Unzerus verò *Anatomia Spagyr. Mercurii lib. 1.* in mercurio crudo mixtas facultates, calidas nempe & frigidas agnoscit, ratione diversitatis partium materiæ, quarum nonnullas concipit admodùm tenues, puras, subtiles, ac spirituosas, quasdam crassas, terrestres, fœculentas atque impuras; Ratione priorum, illum incidere, penetrare, attenuare, liquare ac resolvere; Posteriorum autem ratione ponderosum esse, repellere, refrigerare. In mercurio chymicè præparato frigidam qualitatem penitus sublatam esse, & propterea esse calidissimum. Qvibus mercurius frigidus est, iis placet, ab intensissima frigiditate ab extremis & externis membris humores in altum corporis pelli, atque ita salivatione reddi. Eustachio Rudio *de morbis occultis* placuit, heterrhogeneis & diversæ naturæ partibus constare mercurium, calidas tamen prædominari, quæ attenuatæ ad minimum caloris sensum fuliginis instar abeant in fumum, humoresque attenuare, ac propterea purgare per alvum, sudores, os, illudque omne caliditati tenuium partium adscribit. Unzero l. c. Mercurio quoq; inesse occultas qualitates, seu proprietates, à quibus manifestæ regantur, rationi consonum videtur, nec credit, facile quem dicturum, caliditati aut frigiditati soli tàm stupendos effectus adscribendos esse, sed credibile esse, cum evidentibus illis in mercurio qualitatibus unà occurrere occultas, non quod illarum omnis actio prorsus otiosa sit, sed quod principalis agendi vis formæ specificæ, seu substantiali, in mercurio abditæ, secundaria verò ac minus principalis primis qvalitatibus, quarum ministerio, ceu singularibus qvibusdam & accommodatis organis, forma illa interdum utatur,

tur,

tur,sit assignanda & attribuenda. *Daniel Sennertus Operum Tom.3. lib.6. part.4. cap.21.* Salivationem fieri vult,quod mercurius nervoso generi sit infestus, ideoque per nervos ad cerebrum repat,eò secum vitiosos humores ducat, illumq; unà cum iis natura & cerebri expultrix expellat, & in fauces detrudat, unde salivatio consequatur. H. Mercuriali causa salivationis est,quia aer & spiritus, qui colligati sunt in materia mercurii excocta, ubi linimentum à calore naturali attenuatur & dissolvitur,erumpant,perinde ut erumpunt spiritus è bombarda,erumpentes trahantur & ingrediantur in arterias & venas; & cum eorum natura sit, ut ferantur sursùm,eapropter statim atq; elapsi sunt,veluti vinculo soluti,efferri in caput magno impetu,secumq; ducere plurimos vapores, in capite eliquare & attenuare humiditates; ut eliquatæ per os dilabantur, secum etiam in caput evectos vapores convertere in aquam, quæ deinde per os defluat, & illud copiosum sputum efficiat. *Medicin. Pract. Tract. de Morbo Gallico cap. 6.*

VII.

Quatuor sic dictis primis qvalitatibus corporibus analogum nihil inesse, sed meros esse percipiendi & quidem confusos mentis modos, in ea ex lege conjunctionis ejus cum corpore occasione tremoris nervorum excitatos, qui præpostere ipsis corporibus tribuantur, sanior philosophia docet. Totum quippe negotium in mero respectu & relatione situm est,ita,ut si quæ corporum particulæ solitò vehementius nervaceas corporis nostri fibrillas vel mediatè, vel immediatè quatiunt, vel illorum tremori obicem ponunt,illa calida,hæc frigida dicantur,adeò ut præter majorem, minoremve motum, quem habent comparativè ad corpus nostrum,per has qualitates, in mixtis naturalibus reperiatur nihil,eoque tota à tot seculis indecisa redit quæstio;

ſtio; An mercurii particulæ motum in corpore noſtro augeant, vel imminuant. Ea mercurii natura deprehenditur, ut à calore promptisſimè ejus particulæ ſecedant ab invicem, & ſub forma vaporis oberrent, ſed eo remittente denuò congregentur; Ut à ſalibus, aliisve promptè discontinuetur, iisq;, ceu vellere obductus vel ſolidarum ſubeat poros, vel fibras diſcindat, inflammet, deobſtruat, vel etiam demulceat pro natura ſalium, aliarumve, quibus cum coiit. Sed corpus noſtrum omnis generis ſalium promus condus eſt, aſſociabit igitur modò plura, modò pauciora ſalia, modò unius ſpeciei, modò diverſorum generum, modò magis, modò minus corroſiva, iisque onuſtus, vel in ſolidis hærendo corrodet, inflammabit, &c. vel varias pariet præcipitationes, coagulationes, vel minima pererrando deobſtruet, reſolvet, incidet, adeoq; corpori jam labem inferet, vel nimio ſuo motu, vel nimia quiete vellicando, lacerando; vel auxiliabitur illi reſolvendo, deobſtruendo, corroſiva ſalia educendo, & ut uno verbo rem exprimam, modò refrigerabit, modo excalefaciet; modò proderit, modo oberit; erit venenatus & non venenatus; erit calidus, erit frigidus. Non itaque mirabimur tantum gravisſimorum ſcriptorum disſenſum, quorum nonnulli ab utrisq; in cauſæ patrocinium allegantur. Nec mirabimur, in utramq; partem tanta cum veroſimilitudine ſententias illas propugnari. Examinentur utriusque rationes, illæ vel ad rem non facient, vel ſupradictis conciliabuntur. Ex quibus, quæſo, datis, ut quæ pro frigiditate faciunt, examinem, 1. mercurium è vapore aqueo fieri concludemus, quia facilè in vapores reſolvitur? ſed ita omnia ſalia volatilia & ſpiritus ex aqua producentur; Num, quia fluidus eſt? Sed ita gypſum in aheno bullas agens non terra, ſed aqua erit, non enim obſtat, ſi dixeris, ab igne id moveri; ita moventur nimirum mercurii particulæ

ab igne æthereo isto, non alio discrimine, nisi, quod is in sensus, iste in eos non incurrat; sed quis dicet, illas absolutæ rerum veritatis criterium esse? 2. Ideòne est frigidissimus, quia tactui talis apparet, & calefactus subitò refrigeratur? Certè id commodius in spiritum vini quadrat, aut verius de salibus volatilibus, quæ in ipsa etiam sublimatione oppidò refrigerantur, dici posset. Nec refrigerationis celeritas magis frigiditatis indicium est, quàm ejusdem tarditas caloris; Aliàs certè plumbum foret calidissimum. 3 Omnium metallorum ferè gravissimus est. Sed inde non putem concludi posse, esse etiam frigidissimum: Essent enim aliàs salia lixiva, quæ in aqua subsidunt, illâ magis frigida, quæ tamen juxta illorum placita est frigidissima; Esset aurum omnium frigidissimum, quod tamen inter cardiaca passim ab iisdem refertur. 4. Producit effectus dictos frigidissimos, sed eos etiam producit nimius solis ardor, spirituosorum ingurgitatio, nimius motus atque ira, &c. quæ aut erunt frigida, aut illi effectus ab alia causa, quam frigiditate, dependebunt. 5. Atque proinde medicamenta ad noxas mercurii averruncandas usurpari solita non quia calida, sed quia aliam istam causam tollunt, juvant & adhibentur. 6. Gaudeant mercurius & plumbum occulto quodam naturæ sensu, ferantur ad invicem, si inde ejusdem indolis esse concludere liceret, salia, quæ promptissimè in aqua solvuntur, aut erunt frigidissima, aut erit hæc calidissima; aut etiam tenendum erit, ea, quæ se invicem refugiunt, contrariis esse donata qualitatibus; itaque mihi incommiscibilitatem spiritus vini & olei terebinthinæ explicari rogarem. Tacebo jam, quæ de transmutatione mercurii in saturnum, & vice versa addi possent. 7. Sanguinem coagulavit, coagulatur idem ab aqua forti, non verò coagulatur ab aqua in venam injecta, quod fieret, si frigiditati coagulum sanguinis deberemus.

remus. Tanto autorum numero non pauciores opponuntur,& sæpe iidem; addo,quod in rebus physicis nullus autoritatis sit valor. Caliditatem mercurii 1. ex aëreæ substantiæ admixtione,qui arguunt,sine dubio recordabuntur, aërem caloris atq; frigoris vicissitudinibus obnoxium esse, & præter congeriem omnis generis particularum circa se modò magis,modo minus motarum,& globum terraqueum velleris instar ambientium nihil esse, & ex intensioris remissiorisq; motus ad nostrum corpus relatione frigidum, vel calidum, hasq; qualitates illi extrinsecas esse, nec ab earum admixtione mercurium calidum fieri posse. Imò si mercurius à prædominio aërearum particularum calidus esset,hoc non per se foret,nisi aëris & mercurii particulas ejusdem generis & naturæ esse asserant,quo facto non magis dici posset,ab aërearum particularum prædominio mercurium esse calidum, quàm aërem à mercurialium particularum admixtione talem esse. 2. Mobilitas mercurii non magis in illo,quam in aqua calorem arguit,ostendit solummodò mercurii particulas moveri juxta se,illas esse glabras & læves,nullibi cohærere,ut à minimo corpore à sua statione deturbari possint,quæ omnia obtinent sine calore,dummodò fibrarum nostri corporis tremorem non augeant. 3. Nec competit calori illa penetratio etiam metallorum, quæ à solo particularum motu & pravitate dependet,ita ut minimos poros promptissimè subire, & per minima interstitia oberrare possint. Cujus rei si calor causa foret,quid impediret,quò minus lignorum,corii &c. poros consumeret & destrueret. Nec corrosio aliud quid est, quàm staminis partium discissio, quæ acumini particularum, quale quid in cultris videmus,aut etiam incursui earum particularum,quæ in suo motu magis esse perseverant, quàm illæ corporum in qviete,in acceptis ferenda est. 4. Pituitam in

corpore non attenuat, nisi vel quatenus à calore corporis actuatur, vel salibus associatur, eâ ratione, qua manus vel solæ, vel cultro armatæ diffringunt discinduntq; corpora, hoc solo discrimine, quod mechanica hæc in sensus incurrat, illam verò ratione tantùm assequamur; Quale quid etiam 5. de mercuriis variè præparatis tenendum, quod latius ex infra dicendis patebit. M. Unzero, Physico HalæSaxonum Ordinario, qui duplicis generis, terrestres nempe & tenues, tot diversarum operationum causas, particulas concipit, Daniel Sennertus optimè opponit, nullum hactenus repertum esse Chimicum, qui partes diversas in mercurio monstrare, & arte ex eo separare potuerit, cum totus sit homogeneus, & vel totus avolet, vel totus maneat, & quocunq; modo præparetur, tandem totus homogeneus reviviscat. *Prax. Med. Tom.3 lib.6.part.4. cap. 21.* Quod laudatus Unzerus sensisse videtur, dùm ad occultas, quæ mercurio insint, proprietates confugit. Nempe omnis ejus explicatio huc tandem redit, ut sibi mercurii indolem ignotam & inexplicabilem, & qualitates primas insufficientes esse fateatur. Quod etiam Sennertus subinnuere videtur, qui salivationem mercurialem explicaturus, postpositâ qualitate calidâ, cui in antecessum patrocinatus erat, ait, hydrargyrum nervoso generi infestum esse, & propterea per nervos ad cerebrum repere, vitiosos humores eò secum ducere, à natura & expultrice cerebri expelli, in fauces detrudi, indeque salivationem sequi. Hæc enim, si attentè intueor, ad oculum ostendunt, Magnum hunc Medicum nihil qualitatibus tribuisse, adeoq; nudam rei historiam narrare voluisse: solùm enim quot, non verò quomodo, fiat, còmmentatur.

VIII.

Antiqui, cum per primas qualitates rerum naturas explica-

plicatum irent,quas saltèm ab effectibus & actionibus cognoscebant & distingvebant à disparibus hydrargyri effectibus,non solùm in diversis,sed in iisdem quoq; per varia tempora corporibus,in opiniones tàm diversas secesserunt, ut alii illum frigidum, calidum alii esse sentirent, qvibusdam venenatus esse censebatur; alii illi inter alexipharmaca & antiloimica non ultima dabant subsellia. Hinc per tot secula Eruditorum elusit cognitionem; ingeniorum,studiorumque varietas effecit,ut in alias identidem inciderent cogitationes,qvarum aliæ cominùs,eminùs aliæ scopum feriebant. Mercurius lapis lydius erat,ad quem principiorum suorum valorem explorabant. *Nicolaus Lemery* prodigiosam metalli naturam explicaturus, sal alcali volatile esse scribit; tanquam certum enim supponit, morbos luis venereæ violentiâ fieri solitos ab humoribus salsis, vel acidis foveri,nec illos,nisi virus hoc auferatur,curari posse. Venerei itaque virûs acida salia poris mercurii implicari, calore ac humorum motu ad caput sublimari,inde partes oris interiores cancris conspergi, illâ acrimoniâ glandulas salivales lacessitas relaxari,pituitam copiosè descendere, hinc cancrorum perpetuum comitem,salivæ nempe continuum fluxum, provenire. Fieri hoc pariter in iis,qui lue venereâ immunes vivunt,cum nullus,quantumvis sanus,in quo huhumores acidi & salsi non reperiantur,vivat, nec fermenta oecònomiæ corporis conservandæ destinata, sine illorum ope subsistant. Quod placitum ut firmiori talo nitatur, per alcali non vult intelligi speciem quandam salis plantæ, sed materiam terrestrem & solidam, cujus pori eam figuram obtineant,quâ cuspides acidi hanc ingressæ frangere & spargere posśint, quicquid motui suo resistit, & pro soliditate partium materiam constituentium acidæ majorem, minorémve renixum nactæ validiorem, vel debiliorem excitant

effervescentiam. *In Cursu Chymico pag.m.33.& 203.* *Moses Charras* mercurio suum & proprium alcali inesse, seu quod inseparabiliter reliquis cohæreat partibus, & semimetalli hujus modum constituat, non inficiatur, pro genuino verò alcali illum habere recusat, quod actioni alcalium non minus, quàm acidorum ac sulphurum obnoxius sit; Acida generosissima, spiritus sulphuris & vitrioli, quæ cum impetu alcalia invadunt omnia, in illum nullum fervorem inducant, ac demum ab aliquot dierum decursu pervadant; Eâdem cum alcalibus donatus non sit substantiâ, uti neque sapore, neque aliis qualitatibus alcalinis; Actioni ignis non resistat, quale quid in alcalinis fixatis videre est. Potius igitur statuit, mercurium mixtum esse, idoneum excipiendæ actioni salium, non minus eorum, quæ donata sunt partibus sulphureo-salinis, aut salinis fixis, quàm eorum, quorum partes sunt merè acidæ. Negat etiam fermentum venereum merum acidum esse, nec illud simpliciter merè salini fixi aut volatilis titulo donandum, quin potius venenorum classi accensendum esse, adeoque mercurio inesse proprietatem innatam, omninò singularem, ut volatilitatis ratione ad cerebrum ac partes circumpositas delatus suâ efficaciâ faciat liquescere pituitam, itaque illi ansam præbeat exitum moliendi, qui tamen dicti effectus alteri causæ, quàm vasorum salivalium & partium adjacentium erosioni ascribendi non sint. *Pharmacop. Reg. Chymic. cap. 65.* Nicolaus de Blegny duas in mercurio agnoscit substantias, terram nempe subtilem & sulphuream, & aquam metallicam: prioris existentiam probat ex modis in Pharmacia Galenica usitatis ad mercurii divisionem, ex qvibus illum omni sulphuris speciei conjungi, quod terebinthina, aliæqne resinæ & pinguedines huic intentioni utiles substantiæ sulphureæ & inflammabiles sint, pateat. Hujus etiam rei veritatem illustriorem esse

in confectione cinnabaris, quæ omnium consensu pro sulphuris & mercurii mixtura habetur, sive in terræ visceribus naturaliter, sive artis operâ in fornacibus sublimetur. Cùm igitur verum sit, substantias homogeneas facile coire, imò mixtorum particulas corpora, quibus conjunguntur, deserere, aliorumque consortium, quibus cum affinitate aut naturâ conjuncta sunt, affectare, hinc mercurii principium terram sulphuream & subtilem concludit. Ex hoc etiam fundamento aquam metallicam alterum ejus principium esse deducit, cum mixtionem, unionem & amalgamationem cum maxima aliorum metallorum parte admittat. Aquam verò hanc esse crudam & sulphura volatilia, cum nec igne dissolvi, nec malleo extendi possit. Ex mercurii gravitate & cruditate infert, plurimo illum sulphure abundare: A se enim observatum esse, omnia metalla sulphure scatentia, cœteris omnibus graviora esse; *In observ. raris & novis in Artem curandi luem vener. cap. 5.* Ut salivationis causam reddat, addit, motum mercurii ab imis ad superna ferri; illum utplurimùm æqualem esse & moderatum, nequaquam interruptum, unde arguit, naturam magis propriis viribus niti, quàm à vi medicamenti impelli; humores acidos & impuros cum mercurio combinari, quandam speciem mercurii corrosivi constituere, à quo guttur & os exulcerentur, vasa reserentur, ac per dierum aliquot decursum saliva effundatur. Rationem salivationis fundunt alii in malignitate mercurii arsenicali, utpote qui adjunctum habeat sulphur peregrinum volatile, de natura arsenici, quod suâ volatilitate & penetrantiâ tàm utiles, quàm inutiles humores resolvat, eosque subtilisatos per glandulas maxillares exterminet. Acidum esse & partium vi attractivâ humores à superficie ad centrum, seu ventriculum, adducere, & per secessum educere, partim impulsivâ ad habitum impellere

& per

& per salivationem propellere scribit *D.Gabr. Fontanus Medicin. Antihermet. Sect.3. cap.7. § 4.* Acidum quidquam, salsumve, rubiginis illius, qnam chalybeæ lamellæ purissimæ, in mercurio sepultæ contraxerant, promum condum in penetrali mercurii habitare, persuasum habet *D. Olaus Borrichius Actor. Haffn. An. 1671. obs. 77.*

IX.

Duumviratus acidi & alcali rebus naturalibus tantûm lucis fœneratus est, ut ad summum autoritatis culmen pervenisse visus fuisset, nisi viri, famâ super æthera noti, fidem illlus reddidissent dubiam, atq; ex principiorum numero expunxissent. Altioris res ea cum indaginis sit, harum pagellarum angustiis includere non potero, sed soliditatis hujus doctrinæ certus cum sim, nullâ necessitate me adactum sentio, ut mercurium vel acidum, vel alcali esse credam. Licet enim nobile par fratrum, alcali & acidum inter concreta primatum facile obtineant, ac potissimarum in rerum natura operationum, nempe fermentationum, effervescentiarum, putrefactionum, coagulationum, solutionum, præcipitationum aliarumq; mutationum causæ sint, ac pro principiis nonnullorum corporum (si principii vocabulo abuti liceat) immediatis haberi possint, reverâ tamen mera principiata sunt, nec opus est, ut in causis reddendis ad illa, ceu sacram anchoram confugiamus. Nec contemnendæ sunt rationes D. Charras, si per alcalia salia urinosa tàm volatilia, quàm fixa intelligamus, stringunt enim tunc quam maximè. Hoc D. Lemery prævidit, adeoque maluit à vulgata acceptione alcali recedere, quàm mercurium alcali non esse concedere; cùm tamen verba valeant usu sicut nummi, potius omninò dicam, alcali non esse, quàm fingendo nova ab usitatis recedere. Inde tamen non seqvitur acidum esse, partim quod alcalia æquè ac acid-

cida rubigine martem incruſtent,partim quod alcali & acidi inſufficientia pro principiorum, ſeu elementorum corporum naturalium munere gerendo,mercuriiq; aciditatem annullaverit in ſua ad Langellottum epiſtola Excellentisſimus Dn. Bohn. Subſtantias homogeneas facile coire nemo inficias ibit,ſed inde vicisſim argumentari; ergò quæ coëunt,homogeneæ ſunt ſubſtantiæ,argumentum à particulari ad univerſale,quod infirmum,foret. Nonne coëunt aqua & omnis generis ſalia,quà acida, quà alcalia, forent ergò ſal acidum & aqua homogenea; Homogenea etiam forent aqua & alcalia; ac ideò homogenea alcalia & acida forent, quod ſanè incongruum. Erit ergò nulla ſequela, conjungitur cum reſinis & pinguedinibus mercurius,ergò eſt ſubtilis & ſulphurea terra; coit cum ſulphure in cinnabarim, ergò eſt ſulphureus: coit enim pariter cum vitriolo in ſublimato: ergò eſt vitriolicus, eſt acidus. Combinatur cum metallis,ergò eſt aqua metallica,in quo tamen totius argumenti vis & cardo verſatur,quanquam, ſi rectè rem penſitemus,aqua metallica dici posſit, ut ſeqventia manifeſtum reddent. Qui ſulphur mercurii arſenicale incuſant,& in ejus malignitate fundant ſalivationem,mihi videntur aut obſcurum per æquè obſcurum, aut nihil penitus explicare: Quid enim malignitas arſenicalis aliud vult,quàm mercurium æquè ac arſenicum nobis venenum eſſe, ac pesſimorum ſymptomatum autorem, quod hiſtoriam redolet, aut ſi quid aliud per id intellectum volunt, oſtendant primò, quid ſulphur arſenicale rei ſit, & in quo illa cum mercurio analogia à parte rei conſiſtat. Ingenuus magis eſt ſupra laudatus Charras,dum omnes hos affectus proprietati innatæ ac omninò peculiari mercurii attribuit: Neutrum enim magis naturam mercurii explicat, quàm ſi quærenti, cur electrum paleas attrahat? reſponderem, vim magneti-

cam electro inesse, aut hanc vim electro naturalem esse, neuter enim quaerenti satisfaceret.

X.

Mobilitas, volubilitas & fugitiva mercurii natura, cujus etiam in partium suarum separatione tenacissimus est, scriptoribus ansam dedit, ut particulis ejus rotundam ac sphaericam nativam figuram tribuerint. *Nic. de Blegny obs. in luem vener. cap. 5.* Seu illum constare ex minimis globulis indefinitae tenuitatis, qui continuò ab aethere rotentur, circumvolvantur ac in perpetuo detineantur motu ac fluore. *Car. de Maets Prodrom. Chym. Ration. cap. 3.* Qvibus microscopicae adstipulantur observationes. Ingeniosè eo modo prothei hujus mirandi phaenomina explicantur, fateor, & religioni foret, ab ea recedere sententia, nisi me quaedam morarentur dubia. Quod enim quovis modo dispersus in globulos continuò coëat majores modò, modò minores; tales etiam oculus microscopio armatus in praeparatis deprehendat, penes me non concludit, minima mercurii corpuscula hujus figurae esse: forent enim eâdem conseqventiâ aquae particulae sphaericae, cum guttulae quaelibet in aëre pendulae & deciduae, aut in planis, quorum poros subingredi neqveunt, commorantes tales sint. Tales forent aëris particulae: bullae enim, dum pro Toricelli experimento angustioris diametri tubus repletur, quae per crassum mercurii corpus ascendunt, aut etiam dum in vacuo Boyleano aqua ab aëre depuratur, totae rotundae & sphaericae sunt. Tales forent olei particulae: Oleum enim aquae mistum si concutiatur, in sphaerulas minores & minores, quae mutuo suo congressu majorem, sed pariter rotundam constituunt guttam, divellitur. Tales forent vitri particulae, cujus guttae vel ideò celebres, quod arte facta microscopia multis parasangis post se relinquant. Talis omnium spirituum corrosivorum figura

gura foret: Ex deciduis enim ex roſtro retortæ in recipiens vas guttis componuntur. Omnium verò Philoſophorum conſenſus eſt, omnium horum particulas ratione figuræ toto cœlo variare, quod etiam ex effectu non difficulter collegeris. Nec argumenti à mobilitate, volubilitate, & fugitiva mercurii natura ducti major vis mihi eſſe videtur, cum talia aër & aqua ſint, & minoris aut majoris ſaltèm ratione different, quod tamen neutiquam rem variat. Inquiet igitur nonnemo, ſi mercurius nec calidus, nec frigidus eſt, nec totâ ſubſtantiâ, nec occultâ qualitate agit; nec acidum, nec alcali; nec terra ſulphurea & ſubtilis; nec ſulphur arſenicale; nec propriâ & innatâ facultate hoc agit, nec ex globulis conſtat, igitur obtinebit illud antiqvum:

Qveckſilber iſt Mercurius,
Ein wunderlicher Spiritus,
Der nicht erhårt' in Feuers-Gluth/
Gar mancher ſich des wundern thut.

Resque redibit ad ultimum illud, neſcio. Vanus forem, ſi me funditus tot ſubactorum ingeniorum fundamenta ſubruiſſe vel ſaltèm præſumerem, quin potius, ſicubi lapſus fuero, judicii imbecillitatem deprecor, nulloque labore, ut in viam reducar, patiar. Veniam tamen mihi exoro, ut eâdem, quâ alii, libertate uſus, quid ſentiam, promere liceat.

XI.

Cum Renatus Des Cartes *Principiorum Philoſophiæ parte quarta*, §. 58. ad contemplationem terræ interioris, quam tanquàm è materia orientem, ſpectaverat, acceſſiſſet, ita ſcribit: *Verùm infrà iſtam ſuperficiem partes corporis C minus arctè ſibi mutuò adhærent; ac etiam fortè in quadam ab ipſa diſtantia, multæ ſimul ſunt congregatæ, quæ figuras habent tàm teretes, & tàm læves, ut quamvis ob gravitatem ſuam ſibi mutuò incumbant; nec, quemadmodum aquæ partes, globulos ſecundi e-*

 lementi

lementi undiq; circà se fluere permittant, facilè tamen agitentur, tùm à minutoribus ex istis globulis, qui nonnulla etiam spatia inter ipsas inveniunt, tùm præcipuè à materia primi elementi, quæ omnes angustissimos angulos ibi relictos replet. Atq; ideò liquorem componunt valde ponderosum & minimè pellucidum, cujusmodi est argentum vivum. Hujus occasione cogitare occæpi, mercurium ab aqua vulgari non aliâ re, quàm particularum gravitate discrepare, atque ad illius differentiam aquam mineralem, licèt vulgaris illa regno minerali etiam annumeranda sit, appellari posse, in qvo tantò magis confirmabar, quantò magis advertebam, inter utriusq; phœnomena magnam esse affinitatem. Nisi enim mercurii particulæ (*Vide sis Ren. Des Cartes Meteora cap. 3.* è quo de natura aquæ loquendi & ratiocinandi modos, ut mercurio applicem, & dictis veritatem conciliem, mutuor) longæ, læves, flexiles & lubricæ essent, æquè facilè, aut difficilè illi esset, in quotlibet & cujuslibet figuræ partes dividi, atq; ideò vel non tàm liberè, quàm solet, illaberetur corporibus, quorum meatus satis laxi sunt, ut plumbum, stannum, aurum; vel etiam quodammodò in ea penetraret, quæ arctiores illos habent, ut ferrum & vitrum. Deinde nisi mercurii partes eam haberent figuram, non tàm facile ex poris aliorum corporum, quos insederunt, calore expellerentur. Hinc est, quod molliter suprà linguæ nervos fluitantes & semper in latera jacentes, ob facilitatem, quà flectuntur, vix gustu sentiri possint. Subtilissimæ particulæ, vel à sola primi elementi materia, vel etiam minutissimis globulis commotæ, in metallorum poros adactæ, & in illorum minima ubivis impingentes, si obvient, quæ minus quiescant, quàm ipsæ moveantur, eas loco pellunt, texturamq; metalli destruunt; aut si in quiete magis illâ perseverent, compage servatâ retroaguntur. Addantur mercurio corpora, quæ figuræ & magnitu-

gnitudinis ratione poros ejus ſubingredi valeant, qualia à poſteriori ſalia acida eſſe deprehendimus; hæc intra poros ſuperficietenus ob particularum gravitatem recepta, præbebunt occaſionem partibus mercurii,quæ à motu non ceſſant,illa interlabendi, & ſe ipſis inſtar annulorum circumvolvendi,horumq; ſpiculis irretita à materia ſubtili, ob ſuperficierum inæqualitatem,particularumq; pondus, moveri neqveunt,ſed cum iis in ſolidum ac durum corpus concreſcunt. Cujus ſalia cum à minimis mercurii particulis,& hæ vicisſim à ſalibus ſint diſcontinuatæ,ſpiculis ſuis,ſpinisve horrida,jam minimos,quod antea non poterant,ſubeunt poros,& vel illos ex parte obſtruendo pariunt inflammationes,vel ſubtilisſimas fibras diſcindendo corrodunt, adeoqve corroſivi naturam induunt combinata, utut ſingula ſeorſim tale non ſint,quale quid in mercurio ſublimato obſervare eſt. Involvantur rigida iſta tela ſalium pluribꝰ mercurialibus annulis, ſuperficies aſpera lævigabitur, acumina recondentur,mercuriusque ex corroſivo fiet dulcis; ſi nempe commixtio non ſuperficiaria ſit,ſed debitâ induſtriâ,binâ nimirum vel trinâ ſublimatione fiat. Sublimatione inquam,cujus ope ſalia cæteroquin fixa ad aliquam usq; altitudinem,mercurio juncta,attolluntur,cujus contrarium in partibus aquæ contingit, quæ totæ relictis ſalibus avolant. Quod non tantùm accidit, quia illis majores ſunt & ponderoſiores,ſed etiam,quia cum longæ ſint & rectæ non diu in aëre librari poſſunt,ſive ulterius aſcenſuræ, ſive deſcenſuræ,quin altera earum extremitas deorſùm pendeat, atq; ita terræ ad perpendiculum immineat. Sive enim ad aſcendendum, ſive ad deſcendendum facilius aërem hoc ſitu, quàm ullo alio,ſecant. Hoc non eodem modo fiet,ſi aquæ mercurius ſubſtituatur,licet enim ratione ſalium tunc nulla fiat mutatio, mercuriales tamen particulæ illis ſalium

jam præponderant, adeoq; illas impulsæ calore aliquòusque sursum pellunt, donec nempe vires salium ad descendendum illis mercurii ad ascendendum æquivaleant: tunc enim hærent,& in unum coëunt corpus, in quo salium situm perpendicularem ex striis manifestè legas. Ex dictis abundè colliges, facile ab his, similibusve mercurium denuò separari, si modò causa accesserit, quæ paululùm salium spicula discontinuet: Limatura nempe martis, vel simile quid, partim ut liberiori ignis actioni mercuriales expositæ particulæ, quod illis ob lubricitatem facile est, ab iis secedant, partim ut eadem salium spicula in poros martis, calcis vivæ, cinerum clavellatorum recepta graviora facta ab iis aliquòusque attolli neqveant, tunc in vapores solutæ, in fundo recipientis collectæ, pristinam formam induent. Perinde ut aqua marina, dum arenas permeat, dulcescit, quod partes salis inflexibiles, non ut partes aquæ dulcis, per exiguos istos anfractus, qui circa sabuli grana reperiuntur, labi possint; Aut eâdem in recens à D. Robert Fitz Gerald, Equite inventâ machinâ & dulcis & saluberrima fit. Mercurii etiam superficies, ut & aliorum omnium liqvorum, perpetuò æqualis & maximè lævis est, quia partes quædam illius inter se uniformi gaudent motu; partes quoq; aëris, vel aquæ, illam tangentes, pari inter se agitatione feruntur: At mercurii partes aliâ ratione & mensurâ agitantur, quàm aeris, &c. & præterea materia subtilis partibus aëris circumfusa, longè aliter movetur, quàm ea, quæ mercurii partes interfluit. Atque hinc superficies utriusq; politur, planè eodem modo, ac si duo corpora attererentur, nisi quod longè facilius, ac ferè in eodem instanti hic lævigatio fiat, propter partium, quæ in liquidis sunt, mobilitatem. Atque ex eâdem causâ mercurius in sphærulam glomeratur. Qui proinde mercurium figere allaborat, idem agit, ac si aquam

igni

igni admoveret, & evaporationem ejus inhibere vellet.

XII.

Hujus indolis particulæ, quas ſine requie ſubtilisſimus commovet æther, quovis modo corpori admotæ ejus ſubtilisſimos poros, & neſcio, quos non mæandros, ſubeunt facillimè; Accedente corporis calore in indefinitum discontinuatæ & in halitum reſolutæ, nihil relinqvunt inacceſſum, nec viarum terminis coërcentur, quin etiam exterius admoti auri poros ſubintrant, ſuo livore conſpicuæ; Quicquid humorum vel ſangvinis alicubi latet, illorum ſalibus circumvolvuntur, qvibus cum vel inſenſibiliter tranſpirant; vel in ventriculum & inteſtina depoſitæ vomitus, diarhæasque excitant; vel per diureſin ejiciuntur; vel alias in corpore tragœdias ludunt, quæ cum penſi noſtri non ſint, qui ſalivationem excitent, ſolùm videbo. Mercurii particulæ ſanguinis & humorum ſalia cum attingunt, iis circumvolvuntur unà cum aqueis, à qvibus hactenus ſuſtentatæ fuêre, cumq; iis ordinario fluento abreptæ omnes corporis alluunt partes, quas vel inſalutatas relinqvunt, vel ex poris ſibi congruis, ſi tales invenerint, elabuntur, & hoc quidem ſolitò facilius, quod gravibus onuſta ſalia particulis multò ægrius à fluido deferantur, parùmque abſit, quin oneri ſuccumbant, niſi à perennibus fermentationibus & jugi corporum calore adjuvarentur. Cum tali diſpoſitione ad glandulas ſalivæ ſecretioni dicatas, *theſi* 2. recenſitas, accedit ſanguis, in quarum poris promptisſimè ſerum, his ſalibus fœtum, ſequeſtratur, & fauces ſaliva irrigantur. Non quod ad has glandulas primariò feratur, ſed quod hic loci ſucceſſivè accedens ſanguis hanc ſalium ſaburram deponat, tandemq; omnis ſucceſſivè ſuo appulſu depuretur. Nec ſola ſalia cum aquâ è ſanguine ſolitò majori copiâ hic ſecedunt,

cedunt, sed multa insuper visciditas evacuatur, partim quod illi transmittendæ glandularum pori assveti sint, partim, quod à salibus mercurio onustis, adeoq; gravioribus, discontinuatæ & è latibulis pulsæ unà abripiantur. Hæc prima salivationis origo, indies tamen illa augetur, qvod suâ acrimoniâ partes faucium lædat, obstruat, inflammet, inde, per quas redire solebat, viæ obstruuntur partim, partim lenes excitantur convulsiones, quæ seri præcipitationem urgent, excretionem facilitant, movent & promovent. Qvo ipso sui generis æther per poros humoris istius oberrans vorticem describit, & congeneres omnes particulas alias, forsan præter lapsuras, secum rapit omnibusque modis salivæ proventum auget.

XIII.

Fatalis omnium remediorum generosorum sors salivationem etiam mercurialem manet, ut nempe laudetur ab his, culpetur ab illis, pro utrisque experientiæ militant non paucæ. Et quamvis à priori ratiocinando aliquid determinare possimus, qvoties tamen experientiæ non congruunt ratiocinia, justus metus est, in iis paralogismum latere. Qvantum igitur chartarum angustia patitur, in qvibus profuerit, vel nocuerit, scrutabor, num certi quid determinari possit, visurus. In genere qvidem *in morbis inveteratis & rebellibus, & ubi causa lenta est latens in ipsis partium internodiis*, teste *Zypæo Fundam. Phys. Anat. pag. 356.* convenit; cui *Wedelius, eam prodesse*, inqviens, *in morbis rebellibus, & ex vitio seri oriundis, in Amœnit. Mat. Med. pag. 465. &c.* adstipulatur. Ad specialiora hæc restringit *F. de le Boe. Sylvius*, scribens: *Et posset, imò deberet, in aliorum quoq; affectuum rebellium curatione similiter excitari, in scabie putà fœdà & ordinariis medicamentis haud cedente, aliisque affectibus ab humore glutinoso & acri, sanguini permisto, & partibus ple-*

risque

risque intimè admisto pendentibus. Method.Med. lib.2. cap.13.§. 16. de Hydrope §.171.322.323. Licet C. Calderæ de Heredia hydrargyrum incertum & periculosum sit remedium, se tamen illud in omnis generis serpente scabie sicca, ad lichenas, impetigines, psoram & lepram & affectus perqvam rebelles magno fructu usurpasse. *Illustrat. & Observ. Medic. 9.* fatetur. Ulcerum sordidorum efficacissimum curativum ait *J. H. Cardilucius in Officin. Sanit. cap. 303.* Horum, ut & luis venereæ esse alexipharmacum vult *Ambros. Paræus lib. 21. cap. 45.* Nec ulli affectui ritè ac certè curando magis qvàm lui venereæ competit salivatio, qvapropter curationem ipsius per salivationem cæteris præfert, utpote cum talis sit, qvæ non facile ullum recidivæ metum post se relinqvat. *F. de le Boe Sylvius Prax. Med. app. Tract. 3. §. 304.* In malo hypochondriaco & melancholia laudat *Rolfink. in Meth. Gen. p. 510.* Nec scorbutus illam respuit, uti videre est in *M.A.N.C. Dec. 2. A. 3. Obs. 173.* Debili & emarcidæ scorbuticæ plurimùm levaminis salivatione attulit *Thomas Willis* ~~*Pathol. cerebr. cap. 1.*~~ Tract. de Scor. cap. XI. obs. 1. Sputum oris copiosè & diu persistens quosdam insanos perfectè curavit *Th. Willis Path. part. 2. cap. 12. Idem* cum in epilepsiâ catharctica & specifica aliqvamdiu tentata prorsus in cassum cedunt, ad magnum hoc remedium deveniri debere vult. *Pathol. Cereb. cap. 3.* In cæteris etiam convulsionum speciebus passim commendari legas. Pertinacissimam colicam leni excitato ptyalismo sæpius radicitus sublatam ex observatione *Willisii Pathol. part. 2. cap. 15.* constat. Hùc loci qvodammodo qvadrat qvæ in Ephemeridibus Germanicis exstat observatio de mercurii crudi usu in colica spasmodica, à fæcum duritie oriunda, qvando ingestæ mercurii unciæ qvatuor ad septimum diem in corpore latuêre, qvæ qvinto ab assumtione die lenem, absqve corrosione partium oris internarum, salivationem excitarunt,

runt & septimo demùm die cum excrementis egressæ levamen attulerunt *Dec.2. An.5. Obs.231.* Nec metus sit genere nervoso affecto illam obesse, sæpe enim laudatus Willisius propria & qvorundam aliorum Medicorum experientia satis comprobatum habet paralyticos quosdam eâ sanatos. *Path.part.2.c.9.* Cephalæam gravem & miserrimè affligentem per inunctionem curari expertus est *Rolfink Ord. & Meth. Med. spec. Comm. lib.2.S.2. Art.1.part.3. cap.26.pag.164.* Podagricorum cruciatus sustulisse ait *Wedelius de Facultat. Medic. lib.2. Sect.2. cap.12.* Franciscus de le Boe Sylvius non negat in qvibusdam pituita multa eaqve viscida gravatis arthriticis utilem quandoq; extrà paroxysmum, fore salivationem. *Prax. Medic. append. Tract. 8. §. 176.* Medicorum sic dicta scandala domat, hydropem intellige & qvartanam. A quo tempore virgo illustris salivare cœpit, paroxysmis statim caruit. *Th. Willis. de Febr. cap. 6.* Idem vide sis apud *Ballonium lib.2. Epidem. & Eph. p.131.* Hydropica scorbutico-cachectica quatuordecim dierum salivatione in totum ab utroque molestissimo malo liberata & perfectè sanitati restituta est. *M.A.N.C. Dec.2. An.3. Obs.173. & Dec.2. An. 4. Obs.36.* Hocque respectu sine dubio *J. B. Helmont.* mercurium præcipitatum ait curare omnem hydropem, non qvatenus purget, sed in qvantum materialiter transiens per intestina resolvat extravenatum cruorem. *Ignotus Hydrops. §. 39.* Rarum est nimiæ pingvedinis causam per eandem abigi, fecit tamen id Tribunus mercurio dulci, ad eam ejus dosin ascendens, ut apertis gingivarum laxitatibus non perfunctories consecutus sit ptyalismus, & terque quaterq; sibi gravem, aliis invisam, pingvedinem exspuit, apud *D. Olaum Borrichium Act. Hafn. Vol.1. Obs. 74.* Ex *Alex. Traj. Petronii lib.5. de Morbo Gallico cap.1 libri sui primi observationem 309.* desumpsit *Th. Schenckius*, qui suffusionem densissimam, ante luem venereàm

neream contractam,hydrargyri inunctione dissolvit; hancque reliquis remediis non conferentibus morbo propè ad desperationem verso ad experimentum reduci mereri scribit *L. Riverius, Prax. Med. lib. 2. cap. 5.* Ophthalmiam desperatam inunctione sustulit *Am. Lusitanus.* In plica polonica præter Herculem Saxoniam illam esse certissimum remedium & infallibiliter curare, se pro certò scire & sæpissimè probasse scribit *D. M. Bernhard à Bernitz. M. A N. C. Dec. 1. An. 2. Obs. 52.* Imò eò tandem res redit,ut præstantissimis antiloimicis annumeretur mercurius & per se magnum & multorum contagiosorum morborum dicatur remedium. Testes invocant incolas Gotlivienses,in qvorum montibus effoditur,utpote penes quos pestis nunquam grassetur. *Claud. Deodatus Panth. Hygiast. lib. 3. pag. 96.*

XIV.

Hydrargyrum omnis insipientiæ asylum,omnis temeritatis refugium,cujus venenum illi solùm effugiant, qvorum vires conclamatam violentiam ferre possint, graphicè scribit *Casp. Cald. de Heredia in trib. med. pag. 103.* In cutaneis affectibus inefficaciam salivationis mercurialis expertus est Willisius, qui impetiginem illustris virginis eâ quidem oppugnavit, non verò expugnavit, quin morbus ille, licet axactam victûs rationem habuerit, sensim repullulaverit; & licet eundem sputationis & sudationis cursum per bimestre spatium repetierit,ut recuperare valetudinem fuerit visa, intra sesquimensem tamen à medicina finita majorem quàm antea totius corporis defœdationem acciverit. Observavit idem in vitiligine alba alium quendam tertia vice molestissimum id remedii genus subiisse, & licet affectus abigi visus fuerit,rediisse & durante patientis vita tyrannidem suam exercuisse. *Pharm. Ration. part. 2. Sect. 3. cap. 7.* Nec paucos inveneris, qui illum in lue venerea damnant; *Syl-*

vaticus luis hujus eſſentiæ adverſari negavit; *Ulricus ab Hutten* auxilium paucorum dierum; *Aquilianus* ſophiſticam curationem eſſe; *Montanus* reprimere quidem morbum, ſed ita, ut deterior recrudeſcat; *Fernelius*; ſymptomata, radice neglectâ, aufferre; *Faventinus* mendacem & periculoſam eſſe; *Tomiranus* apertè damnat; quos omnes longa ſerie recenſitos videas apud *D. Sennertum tom. 3. lib. 6. part. 4. cap. 21.* Binos ſe vidiſſe ſcribit Fernelius, quorum alter poſt alipticam & hydrargyri inunctionem exacto decennio, alter verò biennio, recidivam paſſi ſunt. *Lib. de Lue Ven. c. 7.* In eo magis confirmantur, quod ſæpe illa lues fruſtrà hydrargyro tentetur. *River. Obſ. Cent. 4. obſ. 29.* Imò ſepties etiam hydrargoſin paſſus ſarſaparillæ decocto fuerit reſtitutus *T. Schenck. Obſ. med. lib. 6. Obſ. 1. de Lue Venerea.* Et quidem tanto magis in lue venerea abhorrebant, quod illam comitentur convulſiones, ſpasmi artuum atque ſuffocationes *L. River. Cent. 1. Obſ. 77.* Qvartana tantum abeſt ut à ſalivatione fuerit curata, quin potius, cum ejus nullum amplius in corpore veſtigium deprehenderetur, excitato ptyalismo ex inopinato rediit. *Th. Barthol Act. Haffn. Med. vol. 5. obſ. 66.* Hypochondriacus unctus in remedio mortem invenit *M. A. N. C. Dec. 1. An. 1. obſ. 80.* In arthritide inunctionis tàm infauſtus exitus fnit, ut æger triſti ſpectaculo vitam miſerè amiſerit. *M. A. N. C. Dec. 2. An. 4. Obſ. 120.* Non ſine commiſeratione leguntur, quæ refert *G. Fabr. Hildanus* de puero duodecim annorum, qui cum ſalivatione non ſine vitæ periculo defunctus eſſet, ab eo tempore collum undique nodis & ſcrophulis ſcatuit; defluxiones ad oculos adeò copioſè paſſus, ut ſiniſtri oculi uſum amiſerit & dextro nihil diſcernere potuerit; ex aure materia ichoroſa & purulenta cum auditûs depravatione deſtillaverit & ulcera ad dextrum oculum & os jugale manaverint. *Obſ. Chir. Cent. 5. obſ. 92.* In an-

tiqua cephalæa,morbo non sanato,cæcitatem intulisse refert *Th.Willis.part.2.Pathol.cap.2.* Quale quid se etiam vidisse testatur *C.Cald.deHered.trib.med.obs.p.103.* Vetulam cachecticam & ad hydropem inclinantem cerato ex argento vivo circa nucham apposito,cum asthmatica esset, suffocatam refert *P.Forestus obs 4.lib.30.* Utque tandem ex antiloimicorum,seu bezoardicorum numero expungerent,plurimis instructi sunt, sed tristibus, experientiis; Impræsentiarum illa Bartholini sufficiat,ubi ex febre ardente & maligna decumbentis pulsibus utriusque carpi alligatus mercurius, ut nempe calorem febrilem exstingveret, illum ante exactas viginti quatuor horas ita exstinxit, ut æger in libitinæ rationes fuerit transscriptus. *Act.Haffn. vol.5.obs.52.*

XV.

Quantùm felici restitutione desperatorum erigitur animus,tantùm tot infelices eventus eum percellunt, in bivio constitutus quò se flectat nescius ad ratiociniorum anchoram confugere oportet,ut,ponderatis ritè omnibus, tutus in medio incedat. Qui affectus sanguini & humoribus acribus ac glutinosis originem debent, mercurium exposcunt: cum enim ille omnes corporis mæandros pererret & nihil inaccessum relinquat,ubiubi hæserint acres & viscidi humores, quascunque in quibuscunq; partibus fecerint obstructiones,corrosiones, tubercula, oedemata, scirrhos, cancros,arthritides,ad singula accedit; vias,quas reperit oppessulatas,reserat;tenaces,si quæ motui ejus restiterint,particulas disrumpit; salibus se associat, qvibus armatus reliquam pituitam incidit,attenuat, reliquaq; salia à compedibus liberat & quæ effecerunt ulcera & corrosiones,iis purgat,quo facto humoribus suus restituitur circulus;spiritibus animalibus suus in membra influxus & membris motus;de tensione suâ remittunt fibræ cum doloris levamine; do-

mantur rebelles affectus, inveterati è sede sua ejiciuntur. Quæ lepræ & psoræ virulentia omnibus medicamentis major est, hujus cedit vigori, cum enim salibus corrosivis in his humores cum sanguine abundent, quæ in partibus solidis hærendo, quâ molliores carnis, tendinum, nervorum; quâ solidiores ossium fibras corrodendo, tristes ludunt tragædias. Huic Herculi, si mercurium exceperis, nihil clavam extorquebit: quoad minima enim discontinuatus salia ista loco pellet, suo fluento secum abripiet, nec minima illorum miasmata seu fermenti reliquias, relinquet, sed à præsenti partes liberabit incommodo & redituri affectûs nullum relinquet metum. Pari modo in lue venerea, malo hypochondriaco, scorbuto, scabie ac similibus morbis operatur: Licet enim in impetigine inefficacem; in lue venerea fallacem, imò periculosam; in hypochondriaco malo lethalem, in arthritide tristem passim deprehenderunt, hæc tamen non obstant. Quod enim quandoque sine solatio fuerit, eo ipso è remediorum censu excludi nequit: vix enim ullum, credo, fore remedium, cui talis sit prærogativa. Recruduerunt etiam morbi, qui sanati visi sunt & aliquoties reiteratam eluserunt curam. Sed hoc causæ morbificæ tribueris pertinaciæ, vel quod remedii hujus usum non diu satis continuaveris: Licet enim remediorum ultimum & summum sit, non tamen omni exceptione majus est, quin vel difficultates reperiat insuperabiles, vel ante perfectam sanitatem consecutam intermissum recidivæ semina relinquat. Infausti, fateor, casus sunt thesi antecedenti commemorati, sed imperitiæ medicantis imputandi, qui vel nimis subitò humores commoverunt, non attendendo vires ægri, vim salium corrosivam, eorumque copiam, humoris viscositatem, obstructionum pertinaciam, nervorum teneritudinem, corporis texturam, fermentationum robur vel debilitatem:

hæc enim omnia ad bilancem ponderanda, ne de vita æger, de fama & bona conſcientia Medicus periclitentur.

XVI.

Morbi qui obſtructionibus à pituita ſine acredine originem debent, inter quos recenſeas licet leucophlegmatiam, hydropem, paralyſin, dolorem capitis frigidum, oedemata, tumorum nonnulla genera, hisque ſimiles vix reſiſtent: dum enim pituitoſas particulas ſola ſua gravitate, licet ſemper in corpore offendat ſalia, quibus onuſtus id facilius exeqvitur, divellit, ab invicem ſejungit & ab iis factas in partibus ſolidis obſtructiones deobſtruit, quidnî leucophlegmatiam, anaſarcam curabit, & ab iis ſuppreſſos menſes ducet? ab infarctu ſeroſa liberando vaſa, hydropem; nervos, paralyſin; cerebri poros, cephalæam, &c. oppugnabit? Quin imò ſin amauroſi laborans, licèt cæteroquin ſanisſimus, hanc ſubiret, de reſtituendo viſu non deſperarem: cum enim illa fiat à minima quadam circumſtantia, quâ nervus opticus à pituita obſeſſus eſt, mercurius verò minima pervadat, ſperandum fore, ut nervus opticus ab eo liberetur, præprimis cum *Th. Bartholinus Epiſt. Medic. cent. 4. epiſt. 92.* referat, diuturnam cœcitatem centurionis Batteville plenè ſublatam fuiſſe ptarmico mercuriali ad granum unum, per nares quotidie aſſumpto. Nec abſterrere debet, quod cæcitatem quandoq; intulerit, cum enim jam dum cæcus ſit, hoc paſſu illi pejus accidere nil poteſt. Cum etiam nervi optici obſtructio à minimis ſæpe dependeat circumſtantiis, æquè fortuitò fieri atque aufferri poteſt. Ab exhibito ſudorifero virum, viſu cæteroquin valentem, Dominus Præſes guttâ ſerenâ correptum vidit, ſed unicus hic fortuitus & infelix eventus mille nùm nos commodis, quæ à ſudoriferis habemus, privabit? Non certè.

XVII.

Morbis, quos fomes accendit, optatum ab ea ſpondeo ſucceſſum, nempe epilepſiis, febribus, morbisve periodicis. Toties illi invadunt quoties fermentum latibulo ſuo egreſſum humoribus maſſæve ſangvineæ miſtum cum iis luctatur. Vix itaque aliter his morbis opitulabimur, quàm illud ejiciendo. Præſtant id ſæpe ſæpius vomitoria, ſi in ventriculo vel ei vicinis partibus is reperiatur; præſtant id ſæpe ſæpius ſudorifera, licet in remotiorum partium dummodò non nimis pertinaciter occluſis tubulis ſtagnet, quo fine ut plurimûm reiterare opus eſt. Sed iſte focus quandoque eſt adeò remotus & ab inſultu diaphoreticorum tàm benè munitus, ut illorum impetus fruſtraneus ſit. Has difficultates ſuperabit facile mercurius & ſonticos hos morbos tollet. Non nego quidem & febres inde ortas eſſe, non quod illas produxerit, ſed quod fomitem, quales ſine dubio plures ſemper in noſtro ſunt corpore, recluſerit, qui ab animi paſſionibus, aliisve pari facilitate aperiri potuiſſent.

XVIII.

In modò recenſitis & congeneribus morbis, cum rebelles fuerint, ad ptyalismum mercurialem confugiendum eſſe reor. Sunt verò non pauciores, in quibus ab eo penitus abſtinendum. Peſti, febribus malignis, ardentibus, omnibus inflammationum ſpeciebus, hæmorrhagiis quibusvis, dyſenteriis & aliis, quæ longa ſerie recenſere facile foret, exitialis eſt. Cum enim mixtura ſanguinis jam dum turbata eſt, eam magis turbabit: cum ille nimiùm commotus è vaſculorum orificiis exudat, aut effluit, ab hoc magis concitatur morbique in pejus vergunt. Sed obiter hæc innuiſſe ſufficiat; ex dictis enim liquere putem, in quibus morbis ab eo aliquid ſperandum ſit, reliqua prudentis Medici judicio committo.

XIX.

Provocatâ ſalivatione cum tot ſonticorum morborum averruncus mercurius eſſet,quâ arte id fieret commodisſimè cogitatum eſt. Mercurii vim ex eô colligebant,quod operarii in mercurii fodinis fiant brevi paralytici & moriantur hectici,imò tam pleni fiant mercurio,ut,ſi fruſtum æris ori imponant,aut digitis fricent, id,ac ſi mercurio fricatum eſſet,inſtar argenti album reddant; Illi etiam, qui Venetiis in ſuperficie aversâ ſpeculorum illinendâ operantur, apoplexiæ obnoxii ſint. *Act.Anglic.1665.menſ.April.* Alii etiam à ſolo ungventi vapore pasſi ſint ſalivationem,alii mirùm debilitati. *Guilh.Fabric. Hildanus Obſ. Chirurg.98. & 99.* Adeoque videbant,mercurium,ſive extrinſecus corpori admotum,ſive intrò ſumptum, eandem ludere fabulam,unde in alios identidem atque alios illum applicandi incidêre modos. Placet aliis crudus; præparatum eligunt alii. In genere duobus modis adhibetur, vel enim per os introſumitur,aut per univerſos corporis poros ſubintrat. Foris corpori per cingulum,epithemata,emplaſtra,ſuffumigia & unguenta admovetur.

XX.

Cingulum quod attinet, pannum duos digitos transverſos latum mercurio crudo & axungiâ porcinâ vulgari modo extincto imbuunt, nudis lumbis induunt & per tres circiter hebdomadas dies noctesq; geſtant: aut etiam mercurium crudum ſalivâ extingvunt,albumine ovi excipiunt, goſſypio inducunt,corio inſuunt,inde zonam, vel armillas conficiunt atque tamdiu geſtant, donec ſufficiens ſalivatio superveniat: Exemplum vide ſis apud *G.F.Hildanum Obſ. Chirurg. Cent. 5. Obſ.93.* Commodum fateor mercurium applicandi genus,quòd negotia ſolita pertractandi libertas ægris concedatur & ſi, obſervatâ infrà memorandâ victûratio-

ratione, corpore ritè præparato exerceatur, non video, quid reliqui ſalivationem excitandi modi præ hac habeant prærogativæ; totius nempe rei cardo in extrinſeca mercurii applicatione verſatur. Inter medicamenta monſtroſa ob triſtia exempla referri non neſcio, ſed non video alios ſalivandi modos eſſe tutiores, cum omnium Practicorum querelæ aliud loqvantur. Sciſcitarer, cur inunctio, quam omnes ferè commendant, huic prævaleret, niſi quod in inunctione ipſi corpori magis ſubitaneo progreſſu mercurius applicetur, qui in zona aſſervatus & pedetentim & tardisſimè humoribus miſcetur?

XXI.

Lavatoria aliis arrident, cum nempe liquore aliquo dilutus mercurius extrinſecus adhibetur, aut linteamina, aquâ mercurii madefacta, formâ epithematis imponuntur, aut panno huic intincto madefiunt tibiæ illinunturq; à genu deorſum & brachia à cubito antrorſum repetitis vicibus juxta focum, vel fornacem, mane nonnunquam & veſperi, perſeverando ad decem usq; dies, donec ſputationis ſigna appareant. Cumq; mercurius ſublimatus in aqua commodisſimè ſolvatur, ejus uncia una cum aquæ, vel ſimplicis, vel deſtillatarum libris duabus, pro ratione operationis tamen mercurii quantitatem minuendo augendove, miſcent bulliendo & uſui reſervant, quibus alii ceruſſam, lithargyrium, alumen, arſenicum, euphorbium, chalcantum addunt, ut aqua fiat acrior, cutem adurat, veſicas excitet. *Fel. Platerus Prax. Tom. 3. cap. 4. pag. 452.* Ptyalismi provocatio cum unicus ſcopus ſit, quid ad eum ceruſſa, lithargyrium, alumen contribuere valeant, non video. Ad acrium & corroſivorum mentionem horreo, quæ cutem excoriando afflicto alias ſuperaddunt afflictiones & ſi poros ſubierint, ſali acri corroſivo, quem educere mens eſt, novas ſuppetias ferunt

& vel

& vel hoc nomine à lavatoriis abſtinerem, ſi vel ex ſolo mercurio ſublimato compoſita forent, cum ipſe extrinſecus cutem inflammet ac ſalia corroſiva intrò rapiendo, ut ut ſalivare faciat, ſimul de novo corpus lædat.

XXII.

In officinis emplaſtrum Vigonis de ranis cum mercurio in ſimiles uſus proſtat. Quod emplaſtrum, ſive illud ut à Vigone profectum, ſive ut à Zwelffero correctum, conſiderem, farrago eſt multorum ingredientium ad noſtrum ſcopum penitus inutilium. Durioris enim conſiſtentiæ eſt, quàm ut mercurius à compedibus, quibus detinetur, ſe liberare facilè posſit. Olea vero & pingvedines pretium potius augent, ſola ſatis erit terebinthina; cera poros obſtruet; euphorbium cutim rubefaciet. Si tamen emplaſtrum deſideret delicatulus, ex mercurii uncia una cum ſemiſſe, terebinthinæ unciis duabus ac libris duabus emplaſtri de meliloto, mucaginum &c. parari poterit. Alutis inducta emplaſtra manibus, pedibus, ſpinæ longitudini omnibusque iis locis, quibus unguenta inunguntur, imponantur, continuò dies noctesq; geſtentur, tertio quartove renoventur. Interea ſæpius ſudet æger, tamdiu continuando, donec ſigna ſalivationis appareant. Minus moleſtum hoc remedii genus eſt, ſed quia tardisſimæ operationis eſt & vix unquam ſalivationem, aut non ſufficientem, movet, in deſvetudinem abiit, cum morbo impar & ipſa diutina geſtatione ſatis moleſtum ſit.

XXIII.

Suffumigiis ſalivæ fluxum excitaturi, ægri corpore præparato, illum nonnulli ovis ſorbilibus, offis in vino generoſo, aut aliis alimentis, antequam ſuffumigia recipiat, nutriunt; alii jejunum ventriculum requirunt. Quo facto parvum cubiculum inſigniter calefaciunt, ſuffumigiis igni

impositis fumum excitant, quem æger non toto solùm corpore, sed ore & naribus excipere debet. Nonnulli suffumigii tempore aliquem ore continere jubent syrupum, v. gr. rosaceum, aut aureos nummos; illum, ut medicamenti malitiam obtundat; hos, qvia peculiari vi argentum vivum illis adhæreat. *H. Fabritius ab Aquapendente, Med. Pract. Lib. 3. Cap. 35.* Solium seu labrum eo fine alii parant vel stramineo fornice tectum, vel tentorio ex pannis concinnato, vel quovis alio modo ita paratum, ut circa collum accuratè claudi queat. In hoc sedens æger fumum excipit toto corpore, facie exceptâ; In hoc tabernaculo moram trahit æger, donec fumum viribus non labentibus perferre potis est. Alii propè caminum fumigant, ne fumus diutulè includatur, sed mox per caminum egrediatur, ægerq; liberius exspiret. Alii in lectum collocant ægrum, qui fumum in vase, quod exactè claudi potest, extra lectum posito excitatum per canalem ab eo vase sub stragulis ad ipsum usque transeuntem corpore nudo excipit & illic occlusum retinet, capite interim è lecto prominente & sub finem solùm reducto & aliqvamdiu retento. *Felix Plater. Prax. Tom. 3. Cap. 4. pag. 450.* Dum hæc fiunt, sollicitè providendum, ne æger animo deficiat, illud enim si animadvertatur, confestim eximendus & idoneis medicamentis refocillandus. Fumus ita injectâ continuò aliâ & aliâ materiâ per horam, aut minus, habitâ virium ratione continuetur, tunc æger linteis involutus in proximum lectum, vel etiam musæum deportetur & in eo, abstersô sudore, qviescat & ab omni aëre frigidiore sibi caveat. Hoc nonnulli indies bis, alii semel tantùm, vel debiliore ægro alternis diebus, imò per aliqvot dies cessando, modò continuatis, modò interpolatis vicibus, donec exspuitio cum aliis symptomatibus plura prohibeat, reiterant. Suf-

fitus

fitus excitari poteſt ſolâ cinnabari factitiâ, ejus ſingulis vicibus drachmam unam injectione in prunas conſumendo. Ut tetrum, quem ſpirat incenſa cinnabaris, odorem corrigant, ſvaveolentium addunt pulveres, nempe maſtichis, olibani, ſtoracis calamitæ, radicis iridis, caryophyllorum, cinnamomi, nucis moſchatæ. v. gr. Rec. cinnab. unc. dimid. oliban. benzoin, maſtich. ãã, drachm. vj. M. F. *pulvis* pro 4 vicibus; Aut eadem cum terebinthina, ſtyrace liquidâ, vel tragacantho poſſunt formari in trochiſcos; aut etiam mercurius crudus cum terebinthina, ſimilibusve odoratis, in trochiſcos redigi poteſt. Doſin mercurii facilè colliges, dummodò memineris ex una parte ſulphuris & tribus mercurii cinnabarim confici. Hunc proceſſum laudari & vituperari animadvertas; aitqve *N. Blegny Obſerv. in Luem venner. cap. 3.* ſe experientia duce hanc deterrimam eſſe, indeq; maximum dependere periculum, deprehendiſſe. Qvamvis enim miſturam mercurii & humorum unicè intendamus, illaqve hoc modo promptè fiat, ab eâ tamen potius abſtinerem, cum ſubitò nimis fiat: Mercurius enim in motum actus omnia corporis interiora ſtatim pererrat, quod, ſi ſuccesſivè fiat, tutius multò eſt, unde non mirum inter ſuffiendum ægros animo linqui. Nullatenus etiam probo ſi mercurii emendatio quæratur per ſublimati corroſivi, arſenici &c. admiſtionem, pernitioſa enim venena ſunt. Non latuit hoc *Franc. de le Boe Sylvium*, qui quamvis ſuffumigia probet, qvod fumo ad interiora corporis penetrante humores ubivis exiſtentes pituitoſi & glutinoſi acresqve paulatim ſolvantur & ad fluxum deducantur, præ hac univerſali tamen particularem, qvæ fit fumo ſolo ore per infundibulum excepto, tanquam omnium tutisſimam & in affectibus non nimis inveteratis aptisſimam, laudat. Cum ſic paulatim excitetur ſalivatio moderata ſine ſuffocatio-

 nis

nis metu, & tantum salivæ singulis vicibus educatur quantum commodè fert æger & ægri æstatis tempore domo egredi possint, ut vix, nec nisi à peritis, deprehendi queat. *De Meth. med. Lib. 2. cap. 12. §. 30. &c.* Nullus inficior, ita salivationem commodè excitari, sed mercurius illam in humoribus partium circumjacentium excitat, nec videtur ad remotiores pertingere, aliâs enim non tàm facilè cessaret. Inspirando qvidem sangvini etiam miscetur in ipsis pulmonibus & cum eo ad artus pergit & humores; mallem tamen ego non adeò subitò cor ingredi, lædit enim sangvinis fermentationes, unde plurima incommoda. Subnascitur mihi suspicio, qvasi salivæ effluxum primario intenderent, quem tamen saltem pro signo habeo, glutinosos & corrosivos humores à mercurio oppugnari & educi & mihi perinde est, qva ratione illi educantur, dummodò educantur. Retulit Dn. Præses se præsidiario militi cuidam lue venerea laboranti plurimas mercurii dulcis drachmas non interruptâ serie exhibuisse, qui cum calido fornaci perpetuus assideret, ab eo nullum alium sensit effectum, nempe nec salivationem consvetam, nec dentium vacillationem notabilem, nec nauseam, nec diarrhæam, nec simile quid eorum, quæ contingere solent, nisi quod continuò sudaret & ita totus sanatus est. Imò se sæpius observasse, durante copiosissimo salivæ effluxu etiam spontaneos & copiosos sudores è corpore manasse & iis in locis, quos antea dolores pertentarant, frigidioris auræ exitum per diem unum, vel alterum sensisse ægros. Adeò ut, licet consequens salivatio sit ordinarium, salivatio tamen, quà salivatio non intendatur, vel curet, perinde atque è camino egrediens fumus signum est ignis in foco & quidem ordinarium, illum tamen nunquam intendunt focarii, & licet il-

cet illum in camino excitarent, non tamen inde focus luculenter arderet, vel caro assaretur.

XXIV.

Tot encomiis Neapolitana ungventa extolluntur, ut multi, ne dicam plurimi, reliquis & recensitis & recensendis modis ea præferant. Hinc factum, ut licet solus mercurius non solùm principem inter ingredientia obtineat locum, verùm solus sit, qui nostræ intentioni satisfaciat, tamen propter insignem ejus, quam metuunt, malitiam alia addant, v. gr. Rec. argent. vivi unc. vj. olei veteris & de junipero āā unc. jv. pingued. anatis, canis, suis āā. unc. j sem. M. omnia, agitentur diligentissimè & serventur. Rec. rad. althææ, lilior. alb. serpentariæ āā, unc. ii olei veteris unc. iv. decoquantur ad consumtionem olei, contundantur & adde olei nardini, mastichini, laurini āā. unc. ii. thuris, mastichis, myrrhæ, lithargyr. āā unc. sem. misturæ superioris unc. vj. M. F. unguentum. *H. F. ab Aquapendente Prax. Med lib. 3. cap 35.* Ut vis venenata melius infringatur, addunt theriacam, vel mithridatium. Si dolores capitis & ossium juncti sunt, olea, irinum, cheirinum, vulpinum, lumbricorum & pulveres radic. ireos, hermodactyli & euphorbii, vel cum prioribus commutant, vel etiam iis addunt; Et ut penetrationem juvent, oleum spicæ, storacem calamitam & liquidam, terebinthinam & petrolæum addunt. Ut nervis prospiciant, succi rutæ, ebuli, salviæ oleis prædictis incoqvuntur. Si cum pustulis & ulceribus se prodat hæc lues, siccantia vel addunt, vel aliis substituunt, olea nempe de lateribus & hyperici, myrrham, cerussam, cineres sarmentorum, eoque in casu succos fumariæ, lapathi, bryoniæ in oleis coqvunt: addunt nonnulli æris æruginem. Horum omnium loco aliqvando unguenta dialthææ, martiatum, arregon, agrippæ, enulatum &c. usitata pro diversis inten-

intentionibus, iis eâdem proportione mercurium immiſcendo, præſcribunt. Vide *Fel. Plater. Prax. Tom. 3. c. 4. p. 442.* Et his & illis, qui medicamenta partes roborantia & quæ partes magis læſas & principales reſpiciant, nempe qui articulis laborantibus, ivam; ſi hepar, hepatica; ſi ventriculus, ſtomachica addunt, optimè reſpondet *D. Sennertus, Prax. Tom. 3. lib. 6. part. 4. cap. 21.* Qvod ſi præcipuè ſalivationem & per ſputum evacuationem intendamus, operoſâ tali compoſitione opus non eſſe, cum etiam hydrargyrus in minima redactus promptisſimè penetret; nec opus habere juvantibus, cum nulla ſint, quæ ille multis paraſangis poſt ſe non relinquat. Vix denique ſibi perſvadet, quod medicamenta extrà inuncta ad ventriculum & hepar penetrent eaque roborent. Qvibus ſi inſuper addidero Zwelfferi in ungventum mercuriale animadverſiones, nempe adjecta mercurii vim tantoperè infringere, nervosque & membra roborare, difficilius probari, quàm credi poſſe; cachinno dignam eſſe, roborando nervos & membra mercurii conamini ſimul reſiſtere & velle, ut ad partes penetret & noxia ex iis pellat; nec eſſe, ut credamus, craſſa illa & unctuoſa unà cum mercurio penetrare ſemperque illi adeſſe, ut malignitatem infringant; Multa potius obeſſe, quàm prodeſſe; lithargyrium, cera, ceruſſa, gummata, mucilaginoſa, mel poros corporis potius occludant, obſtruant cutemque viſciditate & lentore imbuant. *Joh. Zwelfferus Animadverſ. in Pharmac. Auguſtanam Claſſ. 17. pag. 351.* Salivatio ſcopus eſt, ideò mercurio utimur, ad ejus ſubtilitatem accedit nihil quod ſtimulus eſſe posſit, & ideò ſaltèm in unguentum redigitur, ut corpori illini posſit. Simplicius multò ſubſtituit *N. Blegny in Obſ. in Luem Ven. cap. 3. §. 4.* Recipe mercurii unc. jv. terebinth. unc. ij. ol. laur. unc. j. croci drachm. ij. ungu. roſac. lb. j ſemis. M. Sed cum ſimplicisſima ſufficia

ciat compoſitio, eligi poſſet *Hier. Mercurialis Med. Pract. tract. de Morbo Gallico cap. 6.* Rec. Argenti vivi lb. ſemis. butyri, aut axung. Porcinæ q. s. ad inſpiſſandum & extinguendum mercurium. Ut grato odori conſulerem, ſolummodò mercurium in unguento roſato, vel pomato discontinuarem. Circà proportionem mercurii & unguenti, ſi dubius hæreas, non mirabor. In unguento Auguſtanorum mercurii ad reliqua proportio eſt, ut 6. ad 19, ſeu 1. ad 3. ferè: in correcto Zwelfferi ut 1. ad 12. In illo Aquapendentis præterpropter, ut 1. ad 3. In illo Blegny ut 1. ad 6. E Mercuriali nulla apparet proportio. Quantitatem in hiſce rectè diſtribuendis hanc ferè obſervandam vult, ut mercurii unc. ij. cum axungiæ lb. j. quæ proportio eſt 1. ad 6. excipiantur hancque eſſe mediam mercurii quantitatem, quam & augere vel minuere pro ratione conſtitutionis atque operationis modo licebit, ait ſæpe laudatus *l. c. Platerus*; quô modô recenſitas proportiones ſine labore conciliabis, res etiam magis verſatur in quantitate unguenti, quod ſingulis vicibus inſumitur. Sennertus toto inunctionis tempore ultrà unc. vij. inſumi non vult, cum totidem in robuſtisſimis ſufficiant, in debilibus unc. iij. jv. v. ſufficere, & quod propius rem ferit, ſingulis vicibus unc. ij. vel iij. unguenti uſurpandas, ſeu pro ſingulis doſibus ſcrup. ij. adſumendos, ex quo colligo, illum mercurii ad unguentum proportionem velle, ut 1. ad 24. In pueris autem tenerioribus pro ſingulis locis unguenti quantitatem lentis magnitudine ſufficere. Blegny unguenti ſui in primam inunctionem unc. ij. in ſecundam unc. jv. adeoque primâ inunctione ferè drachm. iij. alterâ drachm. vj. inſumit. Nimiam feſtinationem fraudulenta vetat operatio, ultrà drachmam unam igitur ſingulis inunctionibus non adſcenderem, ſæpius potius ungerem, cum non citò ſolùm, ſed etiam tutò curare debeamus, cumque

illi tres ſufficiant inunctiones,illas toties reiterarem, donec optatus ſucceſſus adſit. Tali unguento tibias & femora, brachia usq; ad homoplatas ægri propè ignem luculentum, vel propè fornacem inungerem,vel ſemel,vel bis de die,vel etiam alternis diebus. Paucam in initio inſtituerem inunctionem & ad omnes in corpore obvenientes mutationes attenderem, ægri corpore ad ſudorem ſemper compoſito. Sin futuræ ſalivationis ſigna non compareant, plurimi ad ſpinam dorſi cervicem usque aſcendunt, fortiter etiam emunctoria in inguine & ſub axillis fricant, ita continuando donec incipiant intumeſcere gingivæ atque angi & ardere fauces cum fœtore anhelitûs: cum enim tunc in procinctu ſit ſalivatio,ab ulteriori inunctione abſtinendum, ne æger ſuffocetur. Nec huic praxi repugno, mallem tamen unicam doſin mercurii ſublimati dulcis exhibere, quàm ſpinam inungere,feliciſſimè enim inunctioni opitulatur. Inunctus æger ſtatim ſtragulis operiatur lenem exſpectando ſudorem. Ita enim citius humores viſcidi ſolvuntur & mercurius promptiùs in corpus adigitur. Mercurii crudi loco unguentis addunt nonnulli cinnabarim factitiam, alii mercurium ſublimatum; & de mercurio præcipitato in ingenti abſceſſu abdominis notat *Guilh. Fabricius Hildanus*, illum tantam ſalivationem excitaſſe, ut plerumque unâ die aliquot libras pituitæ rejecerit. *Obſ.Chirurg.cent.5,obſ.114.* Simile quid notavit Dn. Præſes in Friſia Orientali, cum in dolore hæmorrhoidum unguento inditus eſſet ſublimatus dulcis,incipiens verò cum mobilitate dentium & oris fœtore ſalivatio ulteriorem inunctionem prohibebat. A ſublimato tamen abſtinerem,quod vis ejus corroſiva & cuti & interaneis ſuſpecta & nullius uſus ſit.

XXV.

His modis ferè ſalivæ fontes recluduntur extrinſecus,

verùm

verùm si ore sumatur,dispar ratio est, sive vivus, sive variè præparatus sit. Vivum recipiunt pillulæ Barbarossæ aliarumque pillularum formulæ,quas vivus ingreditur multis purgantibus stipatus,uti videre possumus apud Platerum: Cum tamen animus purgare non sit, quin potius omnem, quoad fieri potest,alvi fluxum præcavere conveniat & solus mercurius agenda agere debeat, simplicissimum adhibendi modum eligerem. Illius nempe grana sex vel octo cum terebinthina pauca in pillulas redigendo,vel cum saccharo in pulverem conterendo. Cum tamen hactenus adeò receptum hoc non sit & minori famæ periculo præparatus idem efficiat, eô potius uterer. Salivationem sequentibus instituit modis Excell. J. Dolæus, Consiliarius ac Archiater Hasso-Cassellanus, Vir multos & insignes titulos promeritus *in Encyclopædia Medico-Practica libro 3. cap. 15.* Rec. Turpeth. miner. à gr. iij. ad v. mercurii dulc. gr. vj. M. F. pulvis, per aliquot dies, donec salivatio subsecutura prævideatur, repetendus: Vel Rec. mercurii vitæ gr. ij. mercurii dulc gr. vj. M. F. pulvis,vel cum conserva aliqua bolus. Solent hoc in casu turpethum minerale,mercurius sublimatus, mercurius præcipitatus propinari, Celeberrimo tamen Dolæo assentior,qui salivationem mercurio dulci multò tutius se excitare affirmat. Hæc enim talia sunt,quæ alvum vehementer commovent,ventriculum invertunt, & convulsionibus aliisve facile ansam præbent; omnium horum mitissimus est mercurius dulcis,cujus insignem quantitatem sine noxa facile assumseris. Non ita diu est,cum Dn. Præses salivationem mercurio dulci procuraret,primo die mercurii dulc. gr. xjv. in quâdam conserva;secundo gr. xv. tertio scr. j. quarto gr. xxvj. Tunc demùm æruginosum percipiebat saporem, lingua ab uno latere parùm dolebat,subinde sputabat, anima fœtere incipiebat; quinto nil sumebat; sexto cum hæc

 omnia

omnia remitterent,ſcrupulum unum ſumebat,hinc ſputabat ſat copiosè; quartarium, ſeu menſuram ſalivæ ſe rejeciſſe putabat,gingivæ ſucceſsivè intumeſcebant, ſapor æruginoſus in putridum degenerabat,urina ardebat & erat turbida. His ad duodecimum diem durantibus,aliis nempè evaneſcentibus, aliis recrudeſcentibus ſymptomatibus,ut fieri aſſolet,auram frigidam ex omnibus membris egredi dicebat, toto corpore ſudabat, ſputum erat acre & ſalſum nec hactenus alvus reſponderat; Decimo octavo die menſes fluebant,ſapor æruginoſus redibat, dolores artuum remittebant, ſed dentes vacillare incipiebant; Ad diem trigeſimum usque ſalivabat totoq; morbi decurſu aliquot phlegmatum libras rejiciebat. Magni itaq; Sennerti verba, *loco ſæpius citato*,mea facio: *Omninò tutius eſt,in hoc morbo ea medicamenta mercurialia exhibere,quæ non ſumma violentia, nec tanto periculo alvum movent, continuato tamen uſu ſputationem provocant.* *Satius* enim *Fr. de le Boe Sylvius* ſcribit,*in ſalivatione movenda lentius,adeoq; cautius procedere, quàm nimium feſtinando non quidem cæcos catulos parere, aſt ægris ſanitatis reſtitutionem expectantibus mortem accerſere atq; ſic eos necare,qui debebant ſervari & reſtaurari. De Meth.Med.lib. 2.cap.13. §.44.*

XXVI.

Nil ſupereſt, niſi ut verbo addam, quid ante ſalivationem, quid eâ durante & quid eâ peractâ agendum ſit. Ante ſalivationem probè attendendum, ne morbus ſit nimis parvus,vel magnus. Si enim minoribus affectibus generoſo hoc remedio obviam ire vellemus, commodum forſan remedii tolerantiam non adæquaret,ſimiles illi,qui, ut unicum rebellem in ordinem redigat,militum legionem convocaret. Si nimis inveteratus & magnus fuerit morbus, illâ non exſtirpabitur, utut enim generoſisſimum ſit

reme-

remedium, non tamen omnium morborum rhizotomus est & prostant satis multa exempla aliquoties sine felici successu illam fuisse reiteratam, quæ lege sis apud *Laz. Riverium Cent. 4. Obs. 29. Th. Schenck. Observ. Medicin. lib. 6. de Luis venereæ curatione Obs. 1. Guilh. Fabrit. Hildanum Obs. Chirurg. Cent. 5. Obs. 115. &c.* Corporis deinde dispositio benè perpendenda, ut nempe remedio sustinendo par sit, quod à solius Medici judicio dependet: Ad nullas enim erroris expertes regulas variarum corporis constitutionum discrepantias vel maxime avarâ curâ redigere possumus. Illorum enim quæ latent pariter atque illorum quæ patent sine numero numerus est, minimaque sæpe circumstantia totam variat rem. Constent proinde vires, nec multis vitiosis humoribus corpus scateat, aut si tale sit, sufficiens humorum præparatio salivationi præmittatur; Fiat id quoque in omnibus, cum vix corpus cacochymiæ expers reperiatur, hoc tamen discrimine, ut præparationi vel diutius, vel brevius incumbamus: Bibat eo fine decoctum ex lignis & radicibus lignescentibus. Deinde præparatis humoribus humorum saburra commodo purgante educatur; interposito uno, alterove die, ut vires melius constent, omine fausto curæ initium fiat. Per totum salivationis decursum, qui triginta dierum spatio, si dolosæ curationis metum effugere velis, terminatur, victum tenuem cum scriptoribus commendare de necessitate non est: quippe faucium, lingvæ gingivarumque tumor ac dentium vacillatio præter juscula vix aliquid admittunt. Cerevisiæ tenuis & calidiusculæ aut saltem tepidæ loco decoctum radic. sarsaparillæ & chinæ cum passulis propinetur, aut alternatim bibantur. Ulcera oris lingvæque ambitum occupantia quotidianis gargarismis eluantur, ne sordes fauces occludant. Gargarismi tales sint, qui horum acrimo-

niam temperent & ulcera mundent. Simplex aqua ferrata, aut hordeata, quam ſyrupus de roſis ſiccis ingreditur, aut lac dulce, ſufficit; vix tamen ab aliquo tantum, quantum à decocto raparum, ſolamen ſentiunt. Si carnes fungoſæ luxurient, ſpiritu vini, aut ungvento ægyptiaco, aut ſimili alio, abſumantur &c. Tormina ventris ſi acriora invaſerint, anodyna & lenientia enemata injiciantur. De alvo adſtrictâ ne nimis ſollicitus ſis: niſi enim ſymptomata urſerint ante decimum quintum diem enemate ſollicitanda non eſt. Si alvi ſequatnr fluor, ſolet is pauco tempore durare nullamque medelam poſcit: Cum enim hæc & ſimilia ab efficacia mercurii expectanda, ſollicitus non debet eſſe Medicus, ut iis ſtatim obviam eat, niſi magnitudo ſymptomatum & vires ægri contrarium injungant. Cum per menſem circiter duraverit ſalivatio, quicquid reſtat mercurii, exterminandum eſt. Per menſem dico, non quod ab hoc dierum numero recedere fas non ſit, aliquando enim cum reſtitutione ægri tribus ſeptimanis abſolvitur, ſed raro omnis morborum malitia ante id tempus expellitur. Unde non mirum eſt, tot paſſim ſalivationis etiam iteratæ aliqvoties in caſſum apud Obſervatores proſtare exempla. Adeòqve medicus ſemper morbi radices, ægri conſtitutionem & ſalivationis factæ vim ponderare debet: Licet enim ſalivatio ultrà dictum terminum extendatur, nec tamen ſufficiens phlegmatum quantitas rejiceretur, tunc ſalivationi paucorum dierum ſaltem par eſſet. Quinimò notari velim verba *Th. Bartholini*, cum ſcribit: *Reperio, in climate noſtro non ſufficere iis, qui lue venereâ luunt ſtultitiam ſuam, ptyaliſmum ad tres hebdomadas & poſtea ad alias tres decoctum lignorum, ſed ſi malum inveteravit, requiri ptyaliſmum ad ſex, jam ad octo integras hebdomadas, imò in quibusdam vel ad decem ante decoctorum uſum,*

quod

quod nisi observet Chiron, indubitabilem ante lapsum sex mensium instare recidivam. Actor. Haffn. vol. 5. obs. 52. Licèt enim copia materiæ determinari neqveat, sed illa à morbo & ægrorum temperamento pendeat, adeoque res tota judicio, attentioni sedulæ & experientiæ consummatæ Medici committenda sit, in genere tamen dixisse sufficere poterit, si singulis diebus à duabus ad quatuor libris ptyalismo phlegmata excludantur, suprà memorato dierum numero curam absolutum iri. Licet enim symptomata cum salivatione remiserint, exinde non concludendum, morbum esse eradicatum, sed mercurii vim jam superatam esse, adeòque de novo mercurialibus salivationem prorogandam. Caveas etiam durante salivatione illam gargarismis adstringentibus impedire, illud enim impunè nunquam facies. Desinit ita paulatim salivæ fluxus, decocto igitur chinæ & sarsaparillæ sudores provocentur, ut omnis expellatur; subinde itidem ex salibus & mineralibus fiant sudorifera, quibus & folia auri ipsumqve aurum fulminans commodè addideris. Idem agas ad minimum integro octiduo; tandemque tuo functus officio ægrum incolumem dimittas.

F I N I S.

